

***RAPPORT VAN DE WERKGROEP FORENSISCHE MEDIATION
ARRONDISSEMENT BREDA, APRIL 2005***

Aanbevelingen tot verbetering van werkwijzen van betrokken instanties en professionals in gevallen van (cumulatief)

- beschuldiging of aangifte van seksueel misbruik van een kind
- na scheiding
- door de ene ouder van het kind tegen de ander
- tijdens lopende conflicten over omgang met of hoofdverblijf van het kind
- zonder dat objectief, "hard" bewijsmateriaal voor de beschuldiging aanwezig is.

Voorwoord

De problematiek die onderwerp vormt van dit rapport houdt ons niet alleen bezig, maar beroert ons ook vanuit de betrokkenheid op het welzijn van kinderen én hun ouders. Redenen te over om ons te blijven inspannen waar mogelijk verbetering te bereiken. Het rapport levert een agenda op voor velen. Op arrondissementaal niveau in Breda dient het als opstap voor verdere gesprekken. Maar wij hopen dat het ook landelijk die functie zal hebben. Het is van het hoogste belang dat deze materie in de “Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik” van het College van Procureurs-Generaal een apart benoemde en zwaardere plaats krijgt waarbij samenspel wordt ontwikkeld met forensische mediation. Dat zou onmiddellijk veel bezorgdheid van rechters ten aanzien van de inzet van forensische mediation doen wegvallen.

Maar ook in afwachting daarvan dienen de experimenten door te gaan en goede, praktische oplossingen te worden benut om aan die oprechte bezorgdheden tegemoet te komen.

Het eerste symposium van de Stichting Forensische Mediation biedt de werkgroep een goede gelegenheid om deze wensen over het voetlicht te brengen. Bovendien ziet de werkgroep een belangrijke rol weggelegd voor de Stichting bij het realiseren van genoemde doelen.

De werkgroep biedt het rapport daarom graag aan het bestuur van de Stichting aan en wenst de Stichting succes toe in al haar, goede, activiteiten.

Mr. J.P.Leijten

Voorzitter werkgroep forensische mediation arrondissement Breda.

Inhoudsopgave:

1.	Maatschappelijke problematiek. Aanleiding tot oprichting van de werkgroep. Verloop van de werkzaamheden.	7
2.	Wat is forensische mediation? Definitie en terminologie. Verschijningsvormen.	10
3.	Hoofdpijnen van de huidige werkwijze bij de diverse instanties ten aanzien van de problematiek.	
	3.1. <i>Openbaar Ministerie en politie.</i>	11
	3.2. <i>Stichting Bureau Jeugdzorg en William Schrikker Groep.</i>	14
	3.3. <i>De Raad voor de Kinderbescherming te Breda.</i>	14
	3.4. <i>Rechtbank Breda, sector familierecht.</i>	18
4.	Toekomst. Kan forensische mediation, in de vorm van deskundigenbericht, een grotere rol gaan spelen? Welke belemmeringen zijn er en hoe kunnen deze worden weggenomen?	
	4.1. <i>Rechtbank, sector familierecht.</i>	19
	4.2. <i>Openbaar Ministerie en politie.</i>	22
	4.3. <i>Advocatuur en forensische mediators.</i>	24
	4.4. <i>Instellingen voor Jeugdzorg. Raad voor de Kinderbescherming.</i>	27
	4.5. <i>Kostenaspecten.</i>	27
5.	Aanbevelingen van de werkgroep.	29
6.	BIJLAGEN	
	1. <i>Voor de werkgroep relevante delen van de "Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik".</i>	34
	1.1 <i>Wat er aan de orde moet komen in een informatief gesprek.</i>	42
	1.2 <i>Wat aan de orde moet komen bij het bespreken van consequenties van een aangifte.</i>	43
	1.3 <i>Expertisegroep</i>	44
	1.4 <i>Taakomschrijving zedenaanspreekofficier.</i>	46
	2. <i>Forensische mediation en verklaringsvrijheid. Notitie mr. P. Rouwen.</i>	48

Maatschappelijke problematiek. Aanleiding tot oprichting van de werkgroep. Verloop van de werkzaamheden.

Sinds een aantal jaren nemen de betrokken, in de werkgroep vertegenwoordigde instanties in het arrondissement Breda, Politie, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, stichtingen belast met de uitvoering van ondertoezichtstelling, advocatuur, en de familierechter, waar dat met regelmaat beschuldigingen en aangiften van seksueel misbruik plaatsvinden door een gescheiden partner ten opzichte van de andere ex-partner met betrekking tot een kind uit de verbroken relatie. Zeer vaak wordt deze gedaan tijdens een conflict over omgang of hoofdverblijf. Vrijwel steeds ook ontbreekt objectief, hard bewijs voor de beschuldiging.

De werkgroep beschikt niet over cijfermateriaal, maar baseert zich op de eigen ervaringen. Zij acht wel wenselijk dat dit cijfermateriaal in de toekomst zal worden verzameld.

Bij rechtbank, balie, raad en instanties voor jeugdhulpverlening leefde en leeft de overtuiging dat de aanpak van deze problematiek voor verbetering vatbaar was en is.

In de aflevering van Trema van april 2002 heeft mr. C.A.R.M. van Leuven een artikel gepubliceerd met de titel "De relationele aanpak voorop bij incestaangiften na scheiding". Hij bepleit hierin dat de rechter en de Officier van Justitie in komende gevallen van incestbeschuldiging na scheiding (of daarmee vergelijkbare beschuldigingen) besluiten tot de aanstelling van een bemiddelaar binnen een forensisch kader. Deze deskundige gaat dan in een interactie-model conform de methodes van Hoefnagels en MacGillavry met partijen in gesprek en rapporteert aan rechter en Officier van Justitie. Pas daarna, of in bijzondere gevallen gelijktijdig, wordt het kind (en/of het gezin) onderwerp van publiekrechtelijk onderzoek en worden eventueel maatregelen getroffen. Hiermee wordt bedoeld op het instrumentarium van het kindbeschermingsrecht enerzijds en het strafrecht anderzijds.

Van Leuven heeft in dezelfde tijd aan de rechters van de sector familierecht in de rechtbank Breda uiteengezet hoe dit interactiemodel door de familierechters zou kunnen worden ingezet in genoemde situaties. Het door de forensische mediators ontwikkelde model voorzag in een deskundigenbericht door de mediator aan rechter.

De rechters in de familiesector hadden een positieve grondhouding, maar koesterden bedenkingen tegen de vorm van het deskundigenbericht.

De eerste forensische mediation vond dan ook plaats in een andere vorm, namelijk die van een opgelegde verplichting tot mediation, gebaseerd op een rechtsplicht daartoe. Het betrof een geval waarin de vader door de ex-echtgenote werd beschuldigd van seksueel misbruik van hun minderjarige kind. Aan partijen werd overgelaten of zij de mediator zouden toestaan te rapporteren aan de rechter. De mediator maakte de eerste afspraak met partijen. Op de vroege ochtend van de dag van de afspraak werd de man echter door de politie thuis gearresteerd. Op aandringen van de man is hij door de politie die middag onder arrest afgeleverd bij de forensische mediator. Deze aanhouding had grote en ongunstige gevolgen voor het verloop van de bemiddeling. Voor de rechters in de sector familierecht vormde dit een duidelijk signaal dat afstemming nodig was met het Openbaar Ministerie en met de politie.

Op 6 december 2002 organiseerde het Openbaar Ministerie te Breda met de politie een bijeenkomst voor de zedenspecialisten bij de politie. Ook leden van de rechtbank uit de sector strafrecht en de voorzitter van de sector familierecht werden daarbij uitgenodigd. Spreker was prof. Wagenaar. Prof. Wagenaar deelde toen onder meer mede, dat de meeste zedenaangiften waar zijn. De taak van de politie is om de onterechte aangiften eruit te zeven. Hij maakte een belangrijke uitzondering op deze stelling: namelijk ten aanzien van de zaken waarin na scheiding onenigheid bestaat tussen ouders over de omgang met de kinderen of over de toewijzing van de zorg over het kind. In deze gevallen had wetenschappelijk onderzoek aangetoond dat in 30 tot 50 procent van de aangiften de beschuldiging niet juist was.

Prof.Wagenaar deed met betrekking tot deze groep van gevallen de volgende aanbevelingen ten aanzien van het opsporingsonderzoek:

- zeer goed en kritisch onderzoek;
- met name naar het alternatieve verhaal van de beschuldigde, vaak de vader;
- niet meteen overgaan tot aanhouding, maar vader eerst gewoon uitnodigen op het bureau;
- vooral rustig aandoen.

In de sector familierecht in Breda is daarop het initiatief genomen om de problematiek met alle betrokken instanties te gaan bespreken, teneinde te bezien of verbeteringen mogelijk waren ten opzichte van de gangbare benaderingen. Op 7 oktober 2003 vond een bijeenkomst plaats waaraan deelnamen vertegenwoordigers uit de sectoren familierecht en strafrecht van de rechtbank, van het Openbaar Ministerie, de zedenpolitie, advocaten-mediators, de adviescommissie personen-en familierecht van de Orde van Advocaten in het arrondissement Breda, de Stichting Jeugdzorg, de Raad voor de Kinderbescherming, en de Raad voor Rechtsbijstand. Van Leuven gaf informatie over de forensische mediation.

Resultaat van deze bijeenkomsten was de wens tot vorming van een werkgroep die de volgende opdracht zou hebben:

Onderzoeksveld: situaties van beschuldiging van seksueel misbruik van minderjarige kinderen, door de ene ouder jegens de andere, na verbreking van de relatie en binnen het kader van een problematisch verlopende omgangsregeling;

Taken:

- in kaart brengen van de huidige werkwijzen;
- nagaan hoe forensische mediation hierin een rol kan gaan spelen;
- bezien van de financiële aspecten;
- bepalen van grenzen;
- voorstellen doen tot verbetering van de huidige werkwijzen.

De besturen van de betrokken instanties zijn aangeschreven teneinde formele betrokkenheid tot stand te brengen. Dit heeft geleid tot de volgende samenstelling van de werkgroep:

- Mr. J.P. Leijten, oud-voorzitter sector familierecht, coördinerend vice-president Rechtbank Breda;
- Mr. H. J.A.M. Dohmen, advocaat-mediator;
- Mr. A. G. Janssen, Officier van Justitie, Openbaar Ministerie Breda;
- Mw. A.A. van der Kaa, William Schrikker Groep;
- Mr. C.A.R.M. van Leuven, advocaat- (forensisch)mediator;
- Dhr. G. Moerenhout, Raad voor de Kinderbescherming Breda;
- Dhr. G. Muskens, Regiopolitie, zedenpolitie Bergen op Zoom;
- Mr. K.T.J.M. Pijls-olde Scheper, lid van de Adviescommissie van de Orde van Advocaten in het arrondissement Breda, tevens bestuurslid van de Vereniging van Familierechtadvocaten en Scheidingsbemiddelaars (VFAS);
- Mr. H.F.W. Peutz, rechter, sector familierecht, Rechtbank Breda;
- Mr. P.J.M. Rouwen, rechter, sector strafrecht, Rechtbank Breda;
- Mw. M. Siemons, Raad voor de Kinderbescherming Breda;
- Mw. G.H. van Versendaal, Stichting Bureau Jeugdzorg Tilburg.

De leden van de werkgroep namen daaraan deel vanuit betrokkenheid van de organisaties, maar zonder dat sprake is van een vertegenwoordiging daarvan. De opinies en aanbevelingen van de werkgroep vormen dus het resultaat van uitwisseling van persoonlijke opvattingen.

Tijdens de eerste bijeenkomst van de werkgroep werd op verzoek van OM en politie afgesproken ook aandacht te besteden aan huiselijk geweld dat kinderen betreft. Dit onderwerp, huiselijk geweld, vormt namelijk voor de komende drie jaren een speerpunt voor Openbaar Ministerie en politie.

De werkgroep vergaderde vier maal. Na twee vergaderingen heeft Mr. Janssen, en in aansluiting daarop de heer Muskens medegedeeld dat zij zich bij nader inzien toch geen geschikte gesprekspartner vonden in de werkgroep. Zij trokken zich vervolgens daaruit terug. De opinies en aanbevelingen in dit rapport zijn dus die van de resterende deelnemers in de werkgroep.

f m n

2

Wat is forensische mediation? Definitie en terminologie. Verschijningsvormen.

Gaandeweg de besprekingen in de werkgroep bleek het noodzakelijk om aandacht te besteden aan de terminologie.

De toevoeging “forensisch” geeft aan dat de mediation uitgaat van een justitieel orgaan.

Voorts geeft deze toevoeging aan dat bedoeld wordt op een mediation die verplicht wordt opgelegd aan de ex- partners.

Duidelijk werd dat het instrument dat de forensische mediators aanreiken kan worden gebruikt met twee verschillende doelstellingen.

In de eerste plaats kan het worden gebruikt voor het doel waarmee bemiddeling in het algemeen en het allereerst wordt geassocieerd: hulpverlening, probleemoplossing ten behoeve van de ex-partners, en in het spoor daarvan van de kinderen uit de relatie.

In de tweede plaats kan het instrument, de methode van werken, worden ingezet ten behoeve van waarheidsvinding en advisering aan derden, die behoefte hebben aan een deskundigenbericht met het oog op te nemen beslissingen. Dat kan de familierechter zijn, maar ook het Openbaar Ministerie.

Verhelderend voor het gesprek werkte nog, in de werkgroep, een nadere onderscheiding in de aard van de opdracht aan de deskundige, in dit geval de forensische mediator.

De opdracht aan de deskundige kan heel ruim geformuleerd worden:

- welke omstandigheden in de relatie tussen partijen bemoeilijken de goede realisatie van een omgangsregeling voor hun minderjarige kind en welke adviezen kan de deskundige aan de rechter geven ten behoeve van het nemen van een beslissing over omgang die het meeste in het belang is van het kind?
- welke omstandigheden in de relatie tussen partijen oordeelt de deskundige van belang met betrekking tot het hoofdverblijf van het minderjarige kind van partijen en welke adviezen kan de deskundige aan de rechter geven ten behoeve van een beslissing die het meeste in het belang is van dit kind?

Daarnaast staat een formulering van de vraagstelling die veel concreter is en gericht is op waarheidsvinding:

- kan de deskundige op grond van de relatie van partijen een waarschijnlijkheidsoordeel geven omtrent de beschuldiging van seksueel misbruik en/of de valsheid van de aangifte daaromtrent?

Deze onderscheidingen kwamen in de discussie terug en bleken daarin van betekenis te zijn.

3

Hoofdpijnen van de huidige werkwijze bij de diverse instanties ten aanzien van de problematiek.

3. 1. Openbaar Ministerie en politie

Het Openbaar Ministerie en de politie werken thans volgens de “Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik” van het College van Procureurs-Generaal, die van kracht is sedert 15 februari 2005 (Bijlage 1). Sinds 1986 gelden reeds richtlijnen voor dit onderwerp.

Vanaf 1 oktober 1999 golden twee aanwijzingen: de aanwijzing “bejegening slachtoffers van zedenzaken” en de aanwijzing “opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties”.

Beide aanwijzingen zijn thans geïntegreerd in de nieuwe aanwijzing.

De samenvoeging vond plaats omdat onderwerpen als deskundigheidsbevordering, professionaliteit e.d. in elke zedenzaak noodzakelijk is en er een eenduidig document voor de aanpak van zedenzaken dient te zijn.

Met seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties worden die vormen van misbruik bedoeld waarbij handelingen plaatsvinden met een seksuele lading en waarbij het slachtoffer in een afhankelijkheidsrelaties staat of stond tot de dader. Daaronder zijn in ieder geval begrepen de gevallen van ontucht met misbruik van gezag die in artikel 249 wetboek van strafrecht worden genoemd.

De aanwijzing stelt als randvoorwaarde deskundigheid voorop bij zowel politie als Openbaar Ministerie en formuleert daarvoor eisen. Onder meer wordt hierin voorzien dat op elk parket door de leiding een Officier van Justitie wordt aangewezen als contactfunctionaris.

In deze aanwijzing wordt onderscheid gemaakt tussen twee situaties:

A: acute situaties die onverwijld optreden noodzakelijk maken (zoals heterdaad situaties) en

B: situaties waarin “bezinning” over de positie van de aangever nodig is / mogelijk is. Dat zal met name het geval zijn in afhankelijkheidsrelaties en bij zaken die aan de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) moeten worden voorgelegd.

Voor de werkgroep is alleen categorie B van belang.

Het opsporingsonderzoek naar seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties kent vier fasen:

1. De voorfase, het informatieve gesprek

Bij het informatieve gesprek moet de betrokkene, die aangifte overweegt, zo goed mogelijk de kans krijgen het gehele verhaal te vertellen. De opsporingsambtenaar moet na dit gesprek in staat zijn om de betrokkene voor te lichten welke de consequenties zijn van het doen van aangifte. Betrokkene wordt ook geïnformeerd over het feit dat de aangifte op geluidsband wordt opgenomen.

2. De aangifte

De aangifte wordt zo mogelijk opgenomen door dezelfde opsporingsambtenaar die het informatieve gesprek heeft gevoerd, met daarbij een collega. Een slachtoffer tussen de 4 en 12 jaar dient te worden gehoord volgens het Protocol Studioverhoor. Indien de aangifte van seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties door het slachtoffer gedaan wordt, dient de aangifte te worden opgenomen op geluidsband. Bij andere aangiften wordt een bandopname gemaakt indien dit in het belang van het onderzoek is. Indien de aangever dit weigert, wordt hiervan aantekening gemaakt in het proces-verbaal van aangifte.

3. Het opsporingsonderzoek

Na de aangifte overlegt de leider van het politieteam met de Officier van Justitie hoe verder te gaan met de aangifte. Aanhouding van de verdachte buiten heterdaad kan slechts plaatsvinden met

toestemming van de Officier van Justitie, die zelf kennis heeft genomen van de inhoud van de aangifte. Steeds dient overwogen te worden of kan worden volstaan met een uitnodiging aan de verdachte om vrijwillig aan het bureau te verschijnen. Indien tot confrontatie tussen slachtoffer en verdachte wordt overgegaan, zal het slachtoffer daarop zorgvuldig worden voorbereid. Alvorens de Officier van Justitie een vervolgingsbeslissing neemt, wordt de verdachte gehoord.

Een onderzoek in een zaak naar seksueel misbruik in een afhankelijkheidsrelatie wordt in beginsel niet afgerond voordat er een gesprek heeft plaatsgevonden met degene tegen wie de aangifte is gericht over de inhoud van de aangifte. Indien deze persoon niet als verdachte kan worden aangemerkt, vindt dit gesprek op uitnodiging plaats op het bureau.

Een weigering van degene tegen wie de aangifte gericht is om op een dergelijke uitnodiging in te gaan, is geen reden hem alsnog als verdachte aan te merken tenzij hij bij de motivering van zijn weigering informatie geeft die alsnog bijdraagt aan de onderbouwing van een redelijk vermoeden van schuld.

Indien een aangifte aspecten vertoont verbonden met

- herinneringen van voor de derde verjaardag
- ritueel misbruik of
- hervonden herinneringen

dient het LEBZ geconsulteerd te worden alvorens beslissingen in het opsporingsonderzoek worden genomen. Een dergelijke consultatie is in de bovenstaande gevallen dwingend voorgeschreven en dient te geschieden door de Officier van Justitie. Ook voor andere zedenzaken kan de LEBZ worden geconsulteerd.

Bijlage 3 bij de aanwijzing van de Procureurs-Generaal geeft toelichting op de LEBZ. De impliciete doelstelling van de toenmalige aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties was te voorkomen dat personen die worden beschuldigd van seksueel misbruik al te lichtvaardig worden aangehouden. Hiertoe is door het College van Procureurs-Generaal de LEBZ in het leven geroepen.

De expertisegroep bestaat uit deskundigen afkomstig uit drie verschillende disciplines:

- 1: klinisch psychologen, psychiaters en pedagogen;
- 2: psychologen die gespecialiseerd zijn in functieleer;
- 3: ervaren zedenrechercheurs.

Het rapport van de expertisegroep is een adviserend rapport in de stand van het onderzoek van het moment van de aanvraag en onderscheidt zich dus van rapportages van getuigen-deskundigen over het voltooide onderzoek. Bij zaken wordt een adviesgroep samengesteld die bestaat uit drie personen, waarbij de drie disciplines vertegenwoordigd zijn.

Het advies van de expertisegroep wordt uitgebracht op basis van het proces-verbaal en een volledige schriftelijke weergave van de aangifte die op een geluidsband is opgenomen.

Vanaf het moment dat alle relevante stukken in het bezit zijn van het coördinatiepunt voor de expertisegroep neemt de adviesprocedure maximaal zes weken in beslag.

De verplichte consultatie van de expertisegroep dient te gebeuren voor de aanhouding van de verdachte, tenzij dit niet mogelijk is en een oordeel van de expertisegroep van belang is voor het verdere verloop van het opsporingsonderzoek.

Wanneer de drie criteria voor het inschakelen van de expertisegroep niet van toepassing zijn, kan de expertisegroep toch geconsulteerd worden, bijvoorbeeld wanneer de Officier van Justitie toch behoefte heeft aan het oordeel van een deskundigen.

Als voorbeeld van een geval waarin facultatief de consultatie plaats kan hebben noemt de bijlage bij de aanwijzing expliciet: seksueel misbruik dat naar voren komt na een echtscheiding.

Wanneer een zaak facultatief aan de expertisegroep wordt voorgelegd, hoeft de zaak niet altijd te worden besproken in een vaste samenstelling met de drie verschillende deskundigen.

4. De vervolging

Voor de werkgroep bevat dit onderdeel geen onderwerpen die bespreking behoeven.

5. De executiefase

Hiervoor geldt hetzelfde.

Huiselijk geweld

De politie Midden en West Brabant heeft opgesteld het “Plan van aanpak huiselijk geweld”. Huiselijk geweld wordt gedefinieerd als : “geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd”. Onder geweld wordt verstaan: aantasting van de persoonlijke integriteit. Onderscheid wordt gemaakt tussen geestelijk en lichamelijk geweld (waaronder seksueel geweld).

Het plan van aanpak gaat er vanuit dat het overgrote deel van de situaties van huiselijk geweld niet in juridische trajecten (civiel of strafrechtelijk) zal terechtkomen. Het verdient volgens het plan ook geen aanbeveling daarvoor te pleiten. Het accent bij de aanpak van huiselijk geweld behoort immers te liggen bij het voorkomen of het doen stoppen van het geweld.

Bij zaken van huiselijk geweld is meestal een voortvarende aanpak aangewezen om het geweld te laten stoppen. Die is niet altijd gegarandeerd. Afspraken over samenwerking en de wijze van handelen van politie, hulpverlening richting Openbaar Ministerie moeten leiden tot sneller en doeltreffend optreden van het Openbaar Ministerie.

De politie zet vaak de eerste stappen maar de hulpverlening moet in een vroeg stadium bij situaties van huiselijk geweld worden betrokken.

De hulpverlening dient betrokken te worden bij dossiervorming over plegers van huiselijk geweld. Zij kan immers ook over relevante informatie beschikken die (nog) niet ter kennis van de politie is gekomen. Andersom kan de politie de behoefte hebben om hulpverleningsinstanties in te schakelen. Bijzondere aandacht verdienen de privacy-aspecten betreffende uitwisseling van informatie tussen hulpverlening, politie en justitie. Een goede integrale aanpak mag niet onnodig gehinderd worden.

De doelstelling van de politie-interventie bij relationeel geweld dient te zijn: het stoppen van het geweld (en niet automatisch stoppen van de relatie). De taak van de politie om te komen tot beëindiging van het geweld zoals omschreven in de Politiewet kent een tweetal aspecten met afzonderlijke componenten:

A. Slachtofferzorg (hulpverlening aan hen die deze behoeven):

1. eerste opvang;
2. her- of nabezoek of afspraak op bureau;
3. begeleide verwijzing naar hulpverleningsinstanties.

B. Strafrecht (zorgdragen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde):

1. de aangifte;
2. aanhouding, onderzoek, proces-verbaal;
3. politie-interventie zonder aangifte.

Wanneer aangifte van seksueel geweld wordt gedaan dient de afdeling zedenpolitie te worden ingeschakeld.

Het parket Breda heeft een plan van aanpak huiselijk geweld geformuleerd, ingaande 1 januari 2002. Dit sluit op parket -niveau aan op genoemd plan van aanpak van de politie.

Samenvattend wil de werkgroep concluderen dat het plan van aanpak inzake huiselijk geweld van politie en parket voor de gevallen die de werkgroep wil bezien niet een toevoeging lijkt te bieden ten

opzichte van de aanwijzingen van het College van Procureurs –Generaal.

3.2. Stichting Bureau Jeugdzorg en William Schrikker Groep

De Stichting Bureau Jeugdzorg werkt volgens het Protocol kindermishandeling. In sommige onderdelen van het protocol wordt apart aandacht gegeven aan seksueel misbruik. Enerzijds omdat daarvoor toch vaak een specifieke aanpak nodig is, waarvoor de scenarioteams in het leven geroepen zijn, anderzijds omdat bij bepaalde vormen van seksueel misbruik aangifte gedaan moet worden.

Vanaf 1 januari 2004 is het Advies-en meldpunt kindermishandeling (AMK) onderdeel van het Bureau Jeugdzorg.

De ervaring wijst uit dat situaties van seksueel misbruik en ernstige kindermishandeling van kinderen en verstandelijk gehandicapten complex zijn en nauwgezette samenwerking van alle instanties vereisen. Voor de aanpak van dergelijke situaties functioneren in Noord-Brabant regionale scenario-teams en regionale coördinatoren meersporen hulpverlening.

Het scenarioteam bestaat in elk geval uit vertegenwoordigers van het AMK, Bureau Jeugdzorg, Raad voor de Kinderbescherming, politie, geestelijke gezondheidszorg (GGZ), algemeen maatschappelijk werk (AMW), de zorg voor verstandelijk gehandicapten en de coördinator meersporen hulpverlening (Bureau Jeugdzorg).

De William Schrikker Groep werkt volgens het “Visie-document seksuele kinder-mishandeling” en de uitwerking daarvan in het “Protocol seksuele kindermishandeling”.

De betreffende documenten worden niet als bijlagen opgenomen, omdat in het overleg van de werkgroep bleek dat het zwaartepunt van de problematiek ligt bij de rol van de andere betrokkenen.

3.3. De Raad voor de Kinderbescherming te Breda

De belangstelling van de sector familierecht in de rechtbank Breda voor forensische mediation en de reguliere contacten van deze sector met de Raad voor de Kinderbescherming, vestiging Breda hebben ertoe geleid dat reeds vanaf 2002 ook deze vestiging van de Raad voor de Kinderbescherming met grote belangstelling kennis heeft genomen van de werkwijze van de forensische mediation en initiatieven heeft genomen om deze te integreren in haar werkwijze.

Dit heeft geleid tot de notitie “werkwijze kerntaak scheiding en omgang” die hierna integraal wordt opgenomen.

Werkwijze

Een onderzoek in de categorie Scheiding en Omgang heeft altijd als aanleiding een verzoek van de rechtbank. De Raad neemt het onderzoek in behandeling. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden wordt hiervan afgeweken. Het onderzoek start met een bemiddelende fase. Hierin worden de ouders (en eventueel de kinderen) de gelegenheid geboden om met steun van de raadsonderzoeker tot een vergelijk te komen over gezag, hoofdverblijfplaats en omgangsregeling.

De bemiddeling heeft tot doel om de betrokkenen, gebruikmakend van hun eigen oplossend vermogen, te leren om tot nieuwe onderlinge verhoudingen te komen. De nadruk ligt op het creëren van nieuwe patronen en daaruit voortvloeiende afspraken.

In deze opzet is het vizier gericht op de toekomst. Het gezamenlijk verleden van de ouders en de kinderen krijgt een plaats daar waar gebeurtenissen als voorbeeld kunnen dienen hoe onderling tot een vergelijk kan worden gekomen.

Wanneer in de fase van bemiddeling blijkt dat het vinden van nieuwe wegen, die leiden tot overeenstemming, niet -of nog niet- mogelijk is, gaat de Raad verder met regulier onderzoek. In deze

tweede fase van het onderzoek wordt met iedere betrokkene afzonderlijk gesproken en worden ook -waar nodig- informanten geraadpleegd. In deze gesprekken komen de achtergronden aan bod waarom het de betrokkenen niet lukt om tot onderlinge overeenstemming te komen. Zaken als onverwerkte partnerproblematiek, huiselijk geweld en nieuw samengestelde gezinnen komen aan de orde. Hierbij wordt, na één of twee gespreksronden, alsnog bezien of gezamenlijke gesprekken mogelijk zijn en een onderlinge oplossing mogelijk is. Is dit niet het geval dan geeft de Raad een advies ten aanzien van het door de rechtbank verzochte.

Praktische bevindingen vanuit deze werkwijze

De landelijk gehanteerde werkwijze (zoals hierboven omschreven) blijkt in de praktijk een aantal beperkingen te kennen. Als eerste kan genoemd worden dat onder de cliënten die verwezen wordt naar de Raad slechts een gering aantal is dat dankzij de bemiddeling de stap kan zetten naar een onderling vergelijk. Ook in zaken waarbij in eerste instantie resultaat werd geboekt blijkt de gemaakte afspraak niet valide voor een langere periode. Als tweede beperking kan genoemd worden: het toekomstgerichte kader van de bemiddelingsfase.

De cliënten blijken vaak behoefte te hebben het verleden een plaats te geven in het geheel, dit vanuit de gedachte: wie zijn geschiedenis niet kent kan in het heden geen zaken voor de toekomst bepalen. Inzicht krijgen in hoe het verleden belemmerend werkt op de uitvoering van zaken in heden en toekomst maakt geen onderdeel uit van de methode van bemiddeling. De opzet van de fase van bemiddeling is erop gericht vanuit **het heden** te komen tot nieuwe afspraken.

Het vergt van cliënten dat zij reeds het benodigde inzicht hebben verkregen.

In de praktijk leidt de bemiddelingsfase vrij snel naar een regulier onderzoek. In deze fase komt weliswaar het verleden meer aan de orde maar kent het nadeel dat de gesprekken met de betrokkenen afzonderlijk plaatsvinden. Slechts in een enkel geval komt het in de onderzoeksfase opnieuw tot gezamenlijke gesprekken en in een nog grotere uitzondering tot een onderling gemaakte overeenkomst.

Overzicht van categorieën binnen Scheiding en Omgang

De huidige tendens in de samenleving is dat bij een echtscheiding afspraken worden gemaakt tussen de betrokkenen hoe situaties in de toekomst op en met elkaar afgestemd kunnen worden. Met name in zaken waarin kinderen betrokken zijn, wordt dit gezien als een noodzaak. De Raad onderkent hier vier categorieën die als volgt te omschrijven zijn.

De **eerste categorie** bestaat uit mensen die in staat zijn een onderling vergelijk te treffen. De rechtbank legt op verzoek van de betrokkenen het convenant vast als gezamenlijk besluit. Deze situaties worden gekenmerkt door zelfredzaamheid, waarbij persoonlijke problemen en de verwerking van de partnerrelatie voor deze mensen hanteerbaar zijn. Noch rechtbank noch Raad hoeven hier een actieve rol te spelen, de advocatuur speelt meestal een bemiddelende rol.

De **tweede categorie** komt tot een onderling vergelijk nadat door de betrokkenen hulp en ondersteuning is ingeroepen door advocatuur, ouderschapsreorganisator, echtscheidingsbemiddelaar en particuliere hulpverlener.

De zelfredzaamheid van deze groep is eveneens hoog en de betrokkenen zien in dat ze op eigen gelegenheid niet gemakkelijk tot een convenant (bijvoorbeeld een ouderschapsplan) kunnen komen. Ook hier is het eindresultaat vaak een verzoek aan de rechtbank om vast te leggen hetgeen onderling overeen gekomen is. De Raad heeft in een enkele situatie ter zitting een adviserende taak, namelijk in die gevallen waarbij nog enige aanscherping nodig blijkt ten behoeve van afspraken over de kinderen. Kenmerkend voor deze groep is dat de betrokkenen inzien dat hun persoonlijke problemen en de verwerking van de partnerrelatie niet zonder steun van derden hanteerbaar gemaakt kan worden.

De **derde categorie** bestaat uit mensen die -op dat moment- niet in staat zijn om gezamenlijk naar nieuwe wegen te zoeken. De persoonlijke problemen en de verwerking van de partnerrelatie spelen zodanig hoog op dat afspraken slechts een kort leven beschoren zijn, niet uitvoerbaar blijken en in sommige vallen niet eens te maken zijn. De kinderen worden vaak op een niet adequate manier

betrokken in het zoeken naar nieuwe wegen.

Een onderling vergelijk komt niet tot stand en men twijfelt ernstig of inzet van derden tot gezamenlijke nieuwe wegen zal leiden. Van de inzet van hulpverlening en een scheidingsbemiddelaar e.d. wordt niet vrijwillig gebruik gemaakt. De rechtbank kan de betrokkenen een aanwijzing geven dat gestreefd dient te worden naar een onderling vergelijk en dat ondersteuning hierin nodig is en geboden gaat worden. Zowel de rechtbank als de ter zitting aanwezige Raad kunnen dit idee beklemtonen.

Het resultaat is een -niet vrijblijvende- verwijzing naar een echtscheidingsbemiddelaar, met het verzoek de resultaten kenbaar te maken op een latere zitting, of bij voldoende gezamenlijke overeenstemming vast te laten leggen in een beschikking. Deze groep is minder zelfredzaam en heeft een stimulans van derden nodig, in dit geval vanuit de rechtbank als aanzegger en de Raad als adviseur.

Wanneer geen onderlinge overeenstemming kan worden bereikt door toedoen van de echtscheidingsbemiddelaar en de bereidheid tot onderling overleg gering is kan de rechtbank een verzoek tot onderzoek doen aan de Raad.

In deze situaties is het de rechtbank die benadrukt dat –hoewel door de betrokkenen niet vrijwillig gewenst- het hanteerbaar maken van de nieuw ontstane situatie noodzakelijk is voor een evenwichtige ontwikkeling van de kinderen. Hierbij past een aanpak die aansluit bij de ervaring en de beleving van de betrokkenen. Het bespreken van de persoonlijke problemen en de verwerking van de partnerrelatie vormen nadrukkelijk een onderdeel van deze aanpak maar vragen op voorhand wel het nodige inzicht van cliënten. Ondanks de geringe zelfredzaamheid wordt door inzet van het onderzoek gestreefd naar verheldering van de situatie en waar mogelijk naar onderlinge overeenstemming.

De **vierde categorie** bestaat uit mensen die te kennen geven dat de persoonlijke problemen en de verwerking van de partnerrelatie zodanig groot zijn dat een onderling vergelijk niet mogelijk is. De ontstane situatie wordt gekenmerkt door wantrouwen, verwijten en beschuldigingen.

De verstandhouding is zodanig verstoord dat de betrokkenen geen contact met elkaar wensen en ook elk advies van derden als niet uitvoerbaar beschouwen. In de voorliggende periode en in de huidige situatie heeft vaak een opeenstapeling van vervelende gebeurtenissen plaatsgevonden, in een aantal gevallen leidend tot beschuldigingen van (vermoedens van) kindermishandeling.

De onmacht (en de daaruit voortvloeiende onwil) zijn dermate groot dat noch de betrokkenen noch de buitenstaanders zich een beeld kunnen vormen van de situatie en er ook geen scheidslijn te trekken valt tussen oorzaak en gevolg.

De aanpak in deze situaties vergt als eerste het verkrijgen van inzicht voor alle betrokkenen. Gezien de niet aanwezige bereidheid bij de betrokkenen om dit met elkaar aan te gaan, evenmin wanneer men gesteund wordt door derden, zal de rechtbank de betrokkenen de opdracht geven dit met elkaar aan te gaan in een verplicht kader. Dit kader kan beklemmend uitwerken, de uitnodiging daarentegen die in deze aanpak besloten ligt kan helpend zijn.

Het gevraagde inzicht is immers noodzakelijk om te kunnen beoordelen hoe ernstig te situatie dient te worden ingeschat. De in te zetten middelen dienen ruimer te zijn dan enkel bemiddeling. Te denken valt aan het horen van de kinderen, het horen van informant(en), inzetten van BOR en omgangshuis, en het gebruik maken van de mogelijkheid een ondersteunende kindbeschermingsmaatregel te verzoeken. De rechtbank zal in deze categorie meestal gebruik maken van de mogelijkheid om de Raad te verzoeken onderzoek te doen.

Geactualiseerde werkwijze

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de Raad met name in de derde en vierde categorie zijn taak vindt. De huidige werkwijze wordt gekenmerkt door twee fases: de bemiddeling en het reguliere onderzoek. De vestiging Breda staat een gecombineerde aanpak van deze twee fases voor ogen die beter aansluit bij de cliënten die tot de derde en vierde categorie behoren.

Het onderzoek van de Raad dient zich in aanvang te richten op het verkrijgen van het benodigde inzicht bij de betrokkenen. Doel hierbij is om vanuit het verkregen inzicht van de volwassenen de

kindaspecten duidelijker voor het voetlicht te kunnen krijgen en afspraken of adviezen een langer leven beschoren te laten zijn.

Hiertoe is in 2004 gestart met het trainen van een werkwijze die zowel onderzoeksmatige aspecten als (forensische) bemiddeling in zich draagt. De gesprekken zijn intensief maar relatief klein in getal. In drie contacten en een (eventueel) afrondend vierde gesprek kan tot resultaat worden gekomen. Voordeel van deze aanpak is dat er altijd resultaat geboekt wordt, of door een onderling vergelijk of door een door de Raad geformuleerd advies aan betrokkenen en rechtbank.

De geactualiseerde werkwijze kent de volgende opzet

1. De rechtbank verplicht de ouders tot gezamenlijke deelname aan het onderzoek van de Raad.
2. De rechtbank formuleert de vragen waarover uitsluitel dient te worden gegeven.
3. De Raad start het onderzoek met een uitnodiging tot gezamenlijke gesprekken.
4. De onderzoeker maakt kenbaar dat de gesprekken plaatsvinden onder een strikte regie.
5. De onderzoeker nodigt de ene ouder uit het verhaal te vertellen terwijl de andere ouder luistert.
6. De verhalen zijn bedoeld ter verduidelijking en om de andere ouder en de Raad inzicht te verschaffen.
7. Vragen van de ene ouder naar de ander worden gesteld onder regie van de onderzoeker.
8. De werkwijze is erop gericht om de ouders te laten verhalen, hen te leren luisteren naar het verhaal van de ander, hen te leren adequaat te reageren, en als laatste doel hen te leren met elkaar te communiceren.
9. De verhalen zijn nadrukkelijk persoonlijk gericht: hun stamgezin, de wijze van in het leven staan, de vriendenkring, de ontmoeting van elkaar, het samenleven, de kinderwens en de wijze van opvoeden, de ervaringen in de partnerrelatie en in de gezinssituatie, de problemen die men het hoofd heeft geboden, de problemen die onoverkomelijk zijn gebleken, de scheidingsmelding, het gescheiden zijn, het nieuwe afzonderlijke leven, de consequenties voor de kinderen.
10. Na het verkregen inzicht wordt gekeken naar de mogelijkheden van een onderling vergelijk.
11. Een gezamenlijk standpunt wordt verwoord naar de rechtbank om dit te bekrachtigen.
12. Wanneer geen gezamenlijk standpunt kan worden bereikt beziet de Raad vanuit de verkregen bevindingen welk advies aan de ouders en aan de rechtbank kan worden meegegeven.
13. Indien nodig worden de kinderen(tussentijds) in de gesprekken betrokken of wordt met hen afzonderlijk gesproken.
14. Indien nodig wordt hiertoe een gedragsdeskundige ingeschakeld.
15. Indien nodig worden (tussentijds) informanten geraadpleegd en deze informatie wordt ingebracht in de gezamenlijke gesprekken met de ouders.
16. Indien nodig wordt een tussenvoorstel gedaan waarbij tussentijds praktisch geoefend kan worden, door toedoen van begeleide omgang of het omgangshuis.

De rechtbank houdt de mogelijkheid om andersoortige verzoeken tot onderzoek te doen, met name in de situaties waar forensische mediation niet ingezet kan worden als doeltreffend middel. De Raad zal dan proberen de betrokkenen eveneens tot een onderling vergelijk te laten komen. De praktijk laat echter zien dat de meeste onderzoeken starten met een inventarisatie van de problematiek door middel van afzonderlijke gesprekken met de betrokkenen.

Door deze werkwijze onderscheidt de vestiging Breda zich van de andere vestigingen van de Raad voor de Kinderbescherming. Van Leuven en Hoefnagels hebben in 2000 getracht het Hoofdkantoor van de Raad voor de Kinderbescherming te interesseren voor forensische mediation. Toen zonder succes. De vestiging Breda heeft geconstateerd dat het Hoofdkantoor informeel wel belangstelling heeft voor deze ontwikkelingen .

3.4. Rechtbank Breda, sector familierecht

Op ruime schaal verwijst de familierechter reeds jaren op basis van vrijwilligheid naar omgangs-bemiddeling, die plaatsvindt door tussenkomst van de Raad voor Rechtsbijstand te 's-Hertogenbosch. Daarbij is sprake van hulpverlening. De rechtbank ontvangt slechts bericht van de bemiddelaar over de afloop van de bemiddeling of omtrent het niet doorgaan van de bemiddeling wegens gebrek aan medewerking van een van partijen.

In situaties waarin een van de beide ex partners de andere beschuldigde van seksueel misbruik van hun kind, vaak geuit wanneer er problemen over de omgang zijn, waren de rechters, en de Raad voor de Kinderbescherming, in het verleden zeer terughoudend om zelf actie te ondernemen. Het initiatief werd overgelaten aan politie en Openbaar Ministerie.

De familierechter volstond er veelal mee iedere risico voor het betrokken kind op fysieke aantasting uit te sluiten door de omgang stil te leggen, of slechts in een beveiligde omgeving mondjesmaat toe te staan en verder de resultaten van het opsporingsonderzoek af te wachten. Dit neemt minimaal enkele maanden in beslag, in welke periode de verhoudingen tussen de gescheiden ouders alleen maar slechter werden. De beschuldigde vader toont zich vaak ongeduldig en klaagt dat hij zijn lezing nog niet mag geven bij de politie. De beschuldigde ouder wordt soms aangehouden, met ingrijpende gevolgen voor hemzelf en zijn omgeving. Soms laten de moeders/aangeefsters het kind onderzoeken door een deskundige voordat zij tot aangifte overgaan. Voor het kind is de opsporingsfase vaak eveneens ernstig belastend.

In veel gevallen, zo leert de ervaring, leidt het opsporingsonderzoek niet tot vervolging. Vervolgingen leiden niet altijd tot onherroepelijke veroordelingen. Helderheid dat het feit niet heeft plaatsgevonden vloeit uit het opsporingsonderzoek en uit een eventuele vrijspraak zelden voort. Onzekerheid blijft daardoor vrijwel steeds nog een factor die een belemmering is voor goede besluitvorming door de familierechter en voor goede communicatie tussen de ex partners.

Bij de rechters in de familie sector leefde de overtuiging dat de aanpak niet optimaal was en dat diende te worden gezocht naar betere oplossingen.

In de periode 2000 tot 2003 bestond bij veel rechters in de familiesector de indruk dat de beschuldiging van sexueel misbruik in aanzienlijk meer dan 50% van de gevallen onjuist was en slechts gevolg was van het conflict tussen de ouders.

Sinds 2002 is in een beperkt aantal gevallen van beschuldiging van seksueel misbruik en/of zeer ernstige problemen in de uitvoering van de omgangsregeling forensische mediation ingezet.

Dit vond plaats op twee manieren:

1. In de vorm van een deskundigenbericht. Hier wordt dus de bemiddelaar ingezet als deskundige, niet als hulpverlener. De deskundige krijgt een vraagstelling ten behoeve van de te nemen beslissing.
2. In de vorm van een veroordeling van beide ouders tot voortzetting van onderling overleg in het kader van forensische mediation. Partijen worden op grond van een tussen hen geldende rechtsplicht tot invulling van goed ouderschap verwezen naar de bemiddelaar. De bemiddelaar treedt op als hulpverlener. Rapportage aan de rechter wordt afhankelijk gesteld van de toestemming van beide partijen.

4

Toekomst. Kan forensische mediation, in de vorm van deskundigenbericht, een grotere rol gaan spelen? Welke belemmeringen zijn er en hoe kunnen deze worden weggenomen?

4.1. Rechtbank, sector/team familierecht

Binnen de sector familierecht staan de rechters ambivalent tegenover het opleggen van forensische mediation. De overtuiging dat de bestaande aanpak niet optimaal was leverde een krachtige impuls op om er positief tegenover te staan.

Maar daartegenover stonden en staan nog steeds ook bezorgdheden die ertoe leiden dat het instrument niet vaak wordt ingezet.

In eerste plaats zijn deze van *ethische* aard.

De rechters stellen zich de vraag of zij de van seksueel misbruik beschuldigde ouder de verplichting mogen opleggen om mee te werken aan dit deskundigenonderzoek, en gevolgen mogen verbinden aan niet-medewerken. Als verdachte zou hij immers binnen een opsporingsonderzoek een recht hebben om te zwijgen en niet mee te werken. Is het uit het oogpunt van ethiek juist om hem dan binnen de civielrechtelijke context bloot te stellen aan een onderzoeksmethode die appelleert aan zijn zachte kant?

Van belang hierbij is dat artikel 21 BRv. bepaalt dat partijen verplicht zijn de voor de beslissing van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren en dat art.198 lid 3 BRv bepaalt dat partijen verplicht zijn om mee te werken aan een onderzoek door deskundigen. Wordt aan deze verplichting niet voldaan, dan kan de rechter daaruit de gevolgtrekking maken die hij geraden acht. Kiest de rechter voor een deskundigenbericht, dan legt hij daarmee aan de betreffende partij een medewerkingsplicht op en de verplichting tot het verstrekken van ware en volledige informatie blijft op partijen ook in deze fase rusten .

Er bestaat een duidelijke terughoudendheid bij de rechterlijke macht bij de beantwoording van de gestelde vraag. Men vindt het natuurlijker, meer voor de hand liggend, dat onderzoek naar beschuldiging van strafbare feiten in handen ligt van het Openbaar Ministerie en de politie.

In de tweede plaats zijn er *juridische bedenkingen*.

- a. Hierbij denkt men in de eerste plaats aan de mogelijkheid dat de ouder die van seksueel misbruik werd beschuldigd, tijdens de mediation dit misdrijf toegeeft. Men vreest dat in dat geval deze bekentenis, die dan bijvoorbeeld wordt neergelegd in de rapportage van de bemiddelaar, in een strafrechtelijke procedure zou (kunnen) worden aangemerkt als onrechtmatig verkregen bewijs. Immers verkregen zonder cautie, de waarschuwing dat men niet tot antwoorden verplicht is. De aarzelingen zijn ook aanwezig ten aanzien van de situatie dat de beschuldigde ouder verzoekt om het deskundigenbericht. Men kan dit opvatten als een verzoek om deskundigenbericht omtrent de echtheid van de beschuldiging, en ingeval er reeds aangifte is gedaan, van de al dan niet valsheid van de aangifte. Dit laatste is echter ook een strafbaar feit, en dan geldt de zorg in verband met de ouder die aangifte deed.
- b. De bezorgdheid geldt niet alleen de onbruikbaarheid van een eventueel bewijsmiddel, maar ook de nadelige gevolgen die mediation, met vrije informatie-uitwisseling, uit tactisch oogpunt zou kunnen hebben voor het opsporingsonderzoek van politie en Openbaar Ministerie.

In de werkgroep is over deze vragen beraadslaagd en de neerslag daarvan wordt hierna weergegeven. Verwezen wordt naar de notitie van Mr. Rouwen, (bijlage 2) die basis vormde voor dit deel van het overleg in de werkgroep. De werkgroep heeft echter niet de pretentie van wetenschappelijkheid en acht het wenselijk dat de nadere studie hierover plaatsvindt. Desondanks lijkt het de werkgroep mogelijk om ook op korte termijn reeds praktische oplossingen te bereiken.

In de eerste plaats leeft de mening in de werkgroep dat de bedoelde informatieplicht en medewerkingsplicht uit BRv. in het stelsel van rechtsvordering zijn grens vindt in het beginsel dat niemand verplicht kan worden om mee te werken aan zijn eigen strafrechtelijke veroordeling wegens een misdrijf. De klassieke getuigplicht (artikel 165 Rv) kent deze begrenzing (artikel 165 lid 3 Rv). Aangenomen kan worden dat de wetgever dit ook voor dit geval zo heeft bedoeld, ook al is het niet bij genoemde wetsbepalingen opgenomen.

Wel is het zo dat de betreffende partij tot uitdrukking moet brengen dat hij zijn medewerking aan een deskundigenbericht weigert om zich niet bloot te stellen aan het gevaar van een strafrechtelijke veroordeling terzake van een misdrijf. Dit zal ongetwijfeld de rechter ook aan het denken zetten.

Naar het oordeel van de werkgroep hoeft de medewerkingsplicht in combinatie met de techniek van forensische mediation niet een beletsel te vormen om een deskundigenbericht of rechtstreekse mediation te gelasten in de gevallen waarin een beschuldiging van seksueel misbruik wordt geuit. De belangen van het betrokken kind bij een goede beslissing door de rechter zijn zo zwaarwegend dat ook daaraan de ouders moeten meewerken en moeten informeren. De praktijk laat overigens zien dat juist de beschuldigde ouder graag meewerkt aan onderzoek, om zijn alternatieve lezing te geven en zijn onschuld te bewijzen.

Wanneer een geschil tussen de ouders op deze wijze wordt overschaduwd door de dreiging van strafrechtelijke vervolging enerzijds, en anderzijds een wettelijke medewerkingsplicht bestaat, is er echter inderdaad een risico aanwezig dat eventuele bekentenissen of belastende verklaringen later niet bruikbaar zijn voor het strafrechtelijk bewijs wanneer voorafgaand niet wordt gewezen op het zwijgrecht (Bijlage 2, notitie mr. Rouwen.).

De werkgroep verwacht dat dit geval zich niet vaak zal voordoen en dat er dus is niet sprake is van een groot risico. De betrokken ouder zal reeds een natuurlijke neiging hebben om deze grens zelf reeds aan te leggen. Maar daar staat dan weer tegenover, in ieder geval in de opvatting van een aantal rechters, dat deze defensie zou kunnen verzwakken door de empathische, hulpverleningsachtige omgeving die bij mediation wordt aangenomen.

Gelet op de bezorgdheden bij de rechters, de realiteit van het risico voor het strafrechtelijk bewijs, en vooral ook de noodzaak dat men tegemoet moet komen aan oprechte zorgen en te voorziene aarzelingen of bezwaren van de kant van het Openbaar Ministerie, adviseert de werkgroep om de cautie een veiligstellende, en tegelijk passende plaats te geven in (het traject naar) de forensische mediation door deskundigenbericht. Het brengen van helderheid is waarschijnlijk de beste oplossing.

De werkgroep acht het daarom aan te bevelen dat de rechter in de beslissing waarin het deskundigenbericht wordt gelast, meedeelt dat de medewerkingsplicht genoemde grens heeft. Ook beveelt de werkgroep aan dat de bemiddelaar/deskundige dit aan het begin van de bemiddeling met partijen bespreekt en hiervan melding maakt in zijn rapportage.

De werkgroep heeft in het overleg gemerkt dat dit een merkwaardig, en misschien wel gevoelig onderwerp van gesprek kan zijn voor de deskundige, maar vertrouwt erop dat een goede vorm hieraan kan worden gegeven. Wellicht kan de Stichting Forensische Mediaton hiervoor nog een goede handreiking bieden.

De werkgroep ziet als bruikbare oplossing dat de rechter in de beslissing tot opdracht van deskundigenonderzoek volgens een vaste formulering partijen wijst op genoemde grens van de medewerkingsplicht, dat de mediator bij het eerste gesprek deze mededeling nog eens overbrengt als "woord van de rechtbank", en dat dit in het verslag of deskundigenbericht wordt vermeld.

Binnen de hiervoor weergegeven discussie is aan de orde geweest hoe de opdracht aan de forensisch mediator het beste kan worden geformuleerd. De werkgroep beveelt de ruime formulering aan als

beste basis van werken voor de mediator. Dit doet het meeste recht aan de situatie zoals die ook vaak achteraf blijkt te bestaan: door het wantrouwen in de relatie heeft de beschuldigende ouder feiten een andere achtergrond en duiding gegeven dan ze in werkelijkheid hadden. Bij het onderzoek of dit speelt past de insteek die alle mogelijkheden uitdrukkelijk open laat en niet de enge die het onderzoek beperkt en belast.

De vraag of het plaatsvinden van een forensische mediation in tactisch opzicht schadelijk kan zijn voor een strafrechtelijk opsporingsonderzoek, verdient ook naar het oordeel van de werkgroep nadere aandacht. Overweging en afweging verdient of de informatie-uitwisseling tijdens de bemiddeling wellicht de politie de mogelijkheid ontnemt om met beschikbare informatie op tactische wijze om te gaan.

Daarbij is van belang dat een goed begrip bestaat over de werkwijzen van de forensische mediators. De mediators in de werkgroep hebben uiteengezet dat zij de beschuldiging niet vooropstellen in hun benadering, in tegendeel. Deze komt vaak zelfs niet ter sprake. Zij beginnen liefst niet over de beschuldiging. Gaandeweg blijkt die kwestie namelijk vaak te “verdampen”. Daarom ervaren zij het geven of weergeven van de cautie reeds bezwarend voor het onderzoek.

Wanneer dit voor ogen wordt gehouden lijken oplossingen binnen bereik te liggen die voor Openbaar Ministerie en politie aanvaardbaar zullen zijn. En dus ook voor de rechters.

De werkgroep meent dat er nader overleg met het Openbaar Ministerie zou dienen plaats te vinden hierover.

De werkgroep betreurt het dat zij niet in het kader van deze werkgroep hierover verder heeft kunnen overleggen met het Openbaar Ministerie. Wellicht verdient het ook echter de voorkeur dat het gesprek hierover wordt voortgezet op landelijk niveau door een werkgroep waarin wordt deelgenomen door vertegenwoordigers van het College van Procureurs-Generaal en vertegenwoordigers van de Stichting Forensische Mediatie.

Deze aanbeveling doet de werkgroep.

Overigens hecht de werkgroep er aan om wel voor discussie vatbaar te verklaren de vraag welke belangen uiteindelijk het zwaarste wegen: het belang dat het Openbaar Ministerie een strafrechtelijke veroordeling kan bereiken of het belang van het kind dat gediend is met goede informatie van de rechter ten behoeve van een beslissing over omgang of hoofdverblijf? In de gesprekken in de werkgroep blijkt dat het Openbaar Ministerie en politie het primaat van het eerste belang vanzelfsprekend vinden. Ook rechters blijken impliciet hiervan nog vaak uit te gaan.

Die vanzelfsprekendheid is echter niet aanwezig.

De vraag wordt pregnant indien zou blijken dat het wijzen op het recht tot zwijgen een ernstige belemmering zou worden voor de werkzaamheden van de bemiddelaar, of indien zou blijken dat er geen goede oplossing kan worden gevonden voor het spanningsveld tussen tactische opsporing enerzijds en vrije uitwisseling van informatie in de bemiddeling anderzijds.

De werkgroep stelt graag de volgende vragen:

Is de huidige stand van zaken niet deze dat het opsporingsbelang in de besproken categorie van zaken ernstig wordt gerelativeerd door het feitelijke gebrek aan resultaat? Hoeveel strafrechtelijke onderzoeken naar beschuldigingen van seksueel misbruik na scheiding, bij een problematische omgangssituatie, leiden tot een onherroepelijke veroordeling? Als het percentage gering is ten opzichte van het aantal aangiften, is dit belang slechts betrekkelijk. Als ook wetenschappelijk onderbouwde aanwijzingen bestaan, zoals professor Wagenaar heeft medegedeeld, dat van de aangiften in deze zaken 30 tot 50 procent niet berust op juistheid, is dit belang van strafrechtelijke opsporing en vervolging ook daarom slechts betrekkelijk. De mediators in de werkgroep en veel rechters schatten het percentage op grond van hun ervaring zelfs hoger in. Als daartegenover vaststaat dat dit opsporingsonderzoek, en het verlenen van primaat daaraan, ertoe leidt dat belangen van betrokken kinderen ernstig worden geschaad, dat de communicatie tussen de ouders volkomen wordt

lamgelegd gedurende een periode van ongeveer een jaar, dat de aanhoudingen die worden verricht in zaken die niet tot positief opsporingsresultaat leiden ernstige negatieve gevolgen hebben voor betrokkenen, kortom als blijkt dat deze retrospectieve belangenbehartiging van het algemeen belang uiterst negatieve gevolgen heeft voor een toekomstgerichte en oplossingsgerichte benadering, welk belang weegt dan het zwaarst?

De werkgroep kiest, op grond van de ervaringen tot nu toe, zelfs zonder het (wel gewenste) wetenschappelijk onderzoek, voor het primaat van forensische mediation. Echter, uiteraard alleen in de gevallen, waar de werkgroep zich toe beperkt: die waarin niet sprake is van heterdaad-situaties of van andere objectieve bewijzen voor misdrijf.

De werkgroep doet de aanbeveling dat ook over deze risico-analyse nadere gedachtenwisseling plaatsvindt tussen de Stichting Forensische Mediation en het College van Procureurs-Generaal. Doelstelling van dit overleg zou dienen te zijn dat het College van Procureurs-Generaal een werkgroep in het leven roept die op landelijk niveau de discussie voortzet die in deze werkgroep is gevoerd en aanbevelingen doet aan het College voor aanpassing van de "Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik".

4.2. Openbaar Ministerie en politie

Een aantal van de hiervoor reeds genoemde aanbevelingen raken Openbaar Ministerie en politie. De werkgroep verwijst daarnaar.

De werkgroep stelt er prijs op tot uitdrukking te brengen dat de aanwijzing van het College van Procureurs-Generaal voor de zaken waar de werkgroep aandacht aan geeft een buiten-gewoon goede basis biedt. Verheugend is ook dat in de recente versie van de aanwijzing aan het Openbaar Ministerie de mogelijkheid wordt gegeven om de expertisegroep (LEBZ) te raadplegen bij de hier besproken categorie van aangiften.

De werkgroep beveelt echter graag aan dat in deze aanwijzing zal worden opgenomen dat de consultatie van de expertisegroep verplicht zal worden gesteld in die gevallen. Bij de afweging van alle betrokken belangen, waarvan een schets is gegeven in het laatste hoofdstuk hiervoor, lijkt dit de enige aangewezen weg. Op die wijze wordt gewaarborgd dat beslissingen tot aanhoudingen en vervolgingen plaatsvinden op basis van een goede afweging van de betrokken belangen.

In aansluiting hierop doet de werkgroep de aanbeveling dat de LEBZ zal worden uitgebreid met een of meer forensische mediators. Op deze wijze wordt ook de deskundigheid in de expertisegroep vergroot.

De deskundigheid van de zedenofficieren is onvolledig als zij niet in de opleiding worden gewezen op de bijzondere problematiek van de gevallen waarover deze werkgroep adviseert. Er zou dus bijzondere aandacht aan dienen te worden besteed. Dit geldt temeer voor de periode dat de verplichte consultatie nog niet is opgenomen in de "Aanwijzing".

Naast deze algemene aanbevelingen, die werkgroep echter van het allerhoogste gewicht oordeelt, staan nog meer praktische aanbevelingen.

Openbaar Ministerie en politie hebben tijdens hun deelname aan de werkgroep vooropgesteld dat de veiligheid van het kind zeker dient te worden gesteld. Zij zullen met het oog op dit belang altijd vrijheid van handelen moeten hebben.

De werkgroep onderschrijft dit volledig. De bemiddelaars in de werkgroep hebben gesteld dat de forensisch bemiddelaar bij acute gevaren voor de veiligheid van het kind onmiddellijk zal melden en ingrijpen om die veiligheid te realiseren.

In de praktijk is het probleem echter steeds de vraag of er sprake is van een acuut gevaar als er niet veel meer is dan een aangifte binnen de omgeving van een problematische omgang na scheiding. Als de omgang plaatsvindt met waarborgen voor de veiligheid van het kind en onmiddellijk een deskundigenbericht door mediation wordt bevolen lijkt een optimum aan belangenbehartiging voor het kind bereikt.

Het Openbaar Ministerie in Breda heeft sinds de eerste forensische mediation in 2002 met de voorzitter van de sector familierecht contacten onderhouden over de voortgang van de experimenten met forensische bemiddeling. Het parket staat er welwillend tegenover. Men zoekt mee naar een werkwijze die ruimte geeft voor de positieve kansen van de bemiddeling.

Het Openbaar Ministerie heeft als concrete wens geuit dat zij, met behoud van haar beleidsvrijheid, ingelicht zou willen worden over bemiddelingen die plaatsvinden door een forensisch mediator. In het kader van de opsporing kan dan afgewogen worden of het Openbaar Ministerie wil wachten op de afloop van deze bemiddeling. Gevraagd wordt naar de mogelijkheid om een register te vormen waarin deze informatie wordt verzameld.

De rechters in de werkgroep zien het ambtsgeheim als mogelijk beletsel voor deze informatie-verstrekking. De praktische oplossing kan echter gevonden worden door aan de partijen te vragen om in te stemmen met deze registratie, waarbij informatie wordt gegeven over het doel daarvan. Te verwachten is dat deze goedkeuring altijd zal worden gegeven.

De werkgroep beveelt deze werkwijze dan ook voorlopig aan. Verder liggende aanbeveling is een wettelijke regeling van deze materie, waarin de rechter niet meer afhankelijk is van de goedkeuring van partijen.

De werkgroep heeft zichzelf de vraag gesteld of forensische mediation een onderzoeksmethode kan zijn voor het opsporingsonderzoek zelf.

De deelnemers van Openbaar Ministerie en politie stelden zich in de werkgroep op het standpunt dat zij forensische mediation zien als een instrument voor hulpverlening en niet voor waarheidsvinding.

Tegenover het accent dat de politie legt op hulpverlening staat de opvatting van Van Leuven dat de inschakeling van een forensisch bemiddelaar als deskundige dezelfde rol kan vervullen als die van de hiervoor genoemde expertisegroep. Het verschil zit slechts in de methode van onderzoek. Het gaat om het onderzoek naar het waarheidsgehalte van de aangifte.

De werkgroep beveelt allereerst aan dat politiefunctionarissen enkele bemiddelingen door een forensisch bemiddelaar zullen bijwonen teneinde een juiste beeldvorming te krijgen van hetgeen zich daarin afspeelt. Voorkomen dient te worden dat discussies gekleurd worden, een te abstract en theoretisch karakter houden, door onvoldoende feitelijke informatie.

De werkgroep sluit niet bij voorbaat uit dat deze onderzoeksmethode ook door politie en Openbaar Ministerie wordt gebruikt. Feitelijk is de inschakeling van de LEBZ vergelijkbaar, immers ook daar betreft het inzet van expertise.

Als de Officier van Justitie deskundigenbericht kan inwinnen omtrent het waarheidsgehalte van een aangifte en de methodiek van het tweegesprek met de ex partners, ouders van het betrokken kind, daarbij een instrument kan zijn, dan lijkt de uitbreiding van het instrumentarium slechts toe te juichen.

Overigens geldt voor de politie hetzelfde als voor de Raad voor de Kinderbescherming. De Raad te Breda leidt eigen medewerkers op tot forensisch bemiddelaar, teneinde de methodiek in eigen huis beschikbaar te hebben ten dienste van rapportages.

De gedachte dat de politie een opsporingsambtenaar met psychologische vooropleiding inzet voor een “ dialoog-verhoor “ van beide ouders lijkt niet bij voorbaat af te wijzen.

Een vraag in dit verband kan ook zijn of de Raad voor de Kinderbescherming aan de politie ook melding mag, kan, zal maken bij dezelfde Officier van Justitie van haar interne forensische bemiddeling in gevallen van beschuldiging van seksueel misbruik. Vanuit de materie en de betrokken belangen bezien, is dit bepleitbaar. Het gaat er immers om dat opsporingshandelingen, dwangmiddelen, niet onnodig belemmeringen opwerpen voor het proces van de forensische bemiddeling.

Als er een dergelijke melding komt dient de Officier van Justitie ook te weten wanneer de bemiddeling eindigt en wat het resultaat daarvan is.

4.3 Advocatuur en forensische mediators

De advocatuur is van aanvang af betrokken geweest bij de experimenten rond forensische mediation, thans (ook) genaamd: het deskundigenbericht met toepassing van mediation. Het waren advocaten in het ressort van het Hof Den Bosch die de aanstelling van een forensisch mediator bepleitten in ernstige zaken (incestaangifte na scheiding, eenzijdige stopzetting van omgangsregelingen met beschuldiging van mishandeling en misbruik).

Het waren de rechtbanken Breda en Den Bosch alsmede het Hof Den Bosch die tot benoeming van de forensisch mediator als deskundige overgingen. De eerstbenoemde forensisch mediators waren advocaat-scheidingsbemiddelaar. Later werden ook psycholoog-scheidingsbemiddelaars benoemd.

De eerste zaken waarin een forensisch mediator werd benoemd, betroffen omgangsregelingen waarin een ouder werd beschuldigd van incestueuze handelingen met het kind van partijen. Het bijzondere, en meteen vaak gevoelsmatig tegenstrijdige van een omgangsregeling, is dat gezonde omgang voor het kind alleen mogelijk is als de ouders éérst gezonde omgang met elkaar hebben. De ouders dragen immers beiden bij aan de opvoeding van het kind; daartoe zijn communicatie en een ouderrelatie waarin het kind zich geborgen en veilig voelt, noodzakelijk. Het feit dat een belangrijk deel van de verzorging na scheiding vaak bij een van beide ouders ligt, doet hieraan niets af of bij.

De beroepsgroep advocatuur wordt op twee manieren met de nieuwe onderzoeksmethode geconfronteerd:

1. als advocaat van de man/de vrouw;
2. als forensisch mediator.

Ad 1: Als advocaat van de man/de vrouw

Op het moment dat de advocaat geconfronteerd wordt met de mededeling van zijn cliënte (over het algemeen komt de moeder met deze mededeling), dat er sprake zou kunnen zijn van mishandeling en/of incest van kinderen, dient bekend te zijn binnen welk feitencomplex deze melding wordt gedaan. Immers, indien er sprake is van het verbreken van een relatie of bij een echtscheiding, in een juridisch geschil betreffende omgang en/of gezag, bestaat de mogelijkheid dat aangiften wegens seksueel misbruik onjuist blijken te zijn. Professor Wagenaar heeft melding gemaakt van een wetenschappelijk onderzoek waaruit blijkt dat in dit soort situaties deze beschuldigingen in 30 tot 50 % van de gevallen niet juist blijkt te zijn. De ervaringen van de forensisch mediators lijken op een nog hoger percentage te wijzen.

Dit houdt in dat desbetreffende advocaat goede en kritische vragen dient te stellen in de richting van moeder en dat hij rekening moet houden met het alternatieve verhaal van vader. Verder dient de advocaat vooral met de advocaat van vader overleg te plegen omtrent de behandeling van de zaak, teneinde te voorkomen dat het kind, en in tweede instantie ook de ouders, onnodig verder getraumatiseerd raken. Immers, het is niet in het belang van het kind en zijn ouder(s) dat er ten gevolge van miskenning van de situatie aan de zijde van de verzorgende ouder gedurende langere tijd geen omgang is tussen het kind en de andere ouder.

De advocaat doet er in dit stadium verstandig aan zich kritisch op te stellen. Een diepgaande vraagstelling naar het verloop van de partnerrelatie (de goede en slechte momenten) kan al een beeld opleveren van het conflictmodel dat zich tussen de ouders/ex-partners heeft vastgezet. Een voorzichtige hypothese is voor de zeer ervaren advocaat, die kennis heeft van de wetmatigheden die zich bij het verbreken van een partnerrelatie kunnen voordoen, wellicht al mogelijk.

Terughoudendheid bij het vragen naar de situatie rond het kind kan geboden zijn. Wanneer men daarmee namelijk bereikt dat de klagende ouder het kind op ondeskundige wijze nader gaat bevragen en confronteren met de veronderstelde feiten of gebeurtenissen, kan dit een belemmering opwerpen voor verder deskundig onderzoek en rapportage. Bij twijfel omtrent de veronderstelde feiten of gebeurtenissen zou het aanbeveling verdienen in de familie zaak zo snel als mogelijk een forensisch onderzoek met toepassing van mediation te bewerkstelligen.

De advocaat ontkomt er natuurlijk niet aan zich te laten informeren omtrent de gestelde gebeurtenis, waaronder mede wordt verstaan waar het gebeurd is, hoe het gebeurd is en wie er eventueel bij aanwezig waren. Ook over de omstandigheden zal gepraat moeten worden. Verder is van belang hoe en wanneer het ontdekt is en of er eerdere signalen zijn geweest die reeds doorgekoppeld zijn naar het Bureau Vertrouwensarts, huisarts, GGD, vertrouwensarts etc. Als gezegd dient wel vermeden te worden dat er ten gevolge van de vragen van de advocaat een soort eigen onderzoek wordt opgestart.

Gegevens van derden kunnen en dienen te worden opgevraagd. Ook school en kinderopvang kunnen daartoe gerekend worden. Voor de advocatuur geldt de belemmering dat hij door derden niet als neutraal wordt beschouwd, waardoor hij onvolledig geïnformeerd kan zijn.

Voor de advocaat van vader geldt dat vooral ook bij vader goed geïnformeerd moet worden naar de geschiedenis van de relatie, gebeurtenissen rondom de echtscheiding en de gestelde feiten en omstandigheden met betrekking tot misbruik of mishandeling. In beide gevallen zullen de advocaten met elkaar in overleg moeten treden om te bezien of er een mogelijkheid bestaat dat de aangifte van moeder weliswaar in haar stellige overtuiging juist is, maar dat deze wellicht niet op feiten berust.

Een advocaat die dergelijke zaken inneemt, dient ervaring te hebben binnen de familierechtpraktijk, een netwerk te hebben binnen de verschillende beroepsorganisaties en voldoende levenservaring te hebben om te kunnen omgaan met ernstige situaties zoals incest en mishandeling.

Indien vervolgens gekozen wordt voor het stopzetten van een omgangsregeling, al dan niet in een kort geding, blijkt dat er een spanningsveld kan ontstaan tussen de opsporings-ambtenaar en de advocatuur. Zo kan soms bepaalde informatie, van belang voor de opsporing, niet tijdig worden vrijgegeven, of is justitie van mening dat de aangifte niet gebruikt kan worden in de procedure, omdat vader nog niet gehoord is. In het belang van het kind, maar ook dat van de ouders, is het van belang dat zo snel mogelijk de aangifte en de stukken van het verder onderzoek boven tafel komen, zodat duidelijk is welk feitencomplex aan de beschuldiging ten grondslag ligt. In dit kader is het van belang dat er goede afstemming komt tussen de advocatuur en politie. Deze afstemming zou er toe kunnen leiden dat in bepaalde zaken het civiele traject voorrang krijgt boven het strafrechtelijke of omgekeerd.

Ter zitting in de civiele procedure zou bij enige gerede twijfel omtrent het feitencomplex de benoeming van een deskundige met de opdracht mediation en onderzoek te combineren en vervolgens verslag uit te brengen, de voorkeur verdienen boven het klassieke onderzoek naar het kind.

Ad 2 Als forensisch mediator

De rechtbank kan een forensisch mediator benoemen als deskundige, waarbij de forensisch mediator de rechtbank door middel van een deskundigenbericht dient te berichten, met toepassing van mediation.

Op 14 april 2005 (Den Bosch, Hotel Central) presenteerde de Stichting Forensische Mediation, voortkomend uit het gemeenschappelijk initiatief van de Vereniging van Familierecht-advocaten en Scheidingsbemiddelaars (VFAS), de Stichting Accountant Mediators (SAM) en het Nederlandse Instituut

van Psychologie (NIP), sectie mediation, het nieuwe onderzoeksmodel: het deskundigenrapport met toepassing van mediation. De (toen nog) advocaat- scheidingsbemiddelaar van Leuven is initiator geweest van zowel het deskundigenbericht met toepassing van mediation als van de oprichting van genoemde stichting. Van Leuven heeft samen met Hoefnagels het volgende onderzoeksmodel geïntroduceerd, dat praktisch bruikbaar lijkt voor onderzoek, gecombineerd met mediation:

- de (ex)partners worden tezamen uitgenodigd;
- aandacht voor de geschiedenis, het verloop van de relatie, gezinnen van herkomst;
- aandacht voor gedrag en communicatie (gezinssysteem), zonodig bevorderen van aanpassing van gedrag en communicatie;
- hierin worden technieken ingezet die ontleend zijn aan TA (Transactionele Analyse) en NLP (Neurolinguïstisch Programmeren);
- aandacht voor de kwaliteit van de relatie;
- de echtscheidingsbeslissing wordt gewogen, er wordt ruimte gegeven voor afscheid;
- aandacht voor zaken die onder de opdracht aan de deskundige vallen: in de zware zaken: de incest of mishandelingsproblemen; soms is er in de toegepaste methode sprake van 'verdamping': het oorspronkelijk aanwezige probleem keert niet terug op de agenda van de ouders. Dit wijst er op dat andere, in het proces tot dit moment toe niet belichte feiten en omstandigheden ten grondslag hebben gelegen aan het eerder veronderstelde misbruik of de eerder aangenomen mishandeling. Dat is dan zo en het heeft niet veel zin het misbruik of de mishandeling naar boven te halen wanneer de behoefte van de ouders daartoe sterk is afgenomen en soms zelfs niet meer bestaat. Verdamping is alleen mogelijk wanneer de hier beschreven methode zorgvuldig wordt toegepast met inzet van alle technieken die daar bij te pas komen;
- het begeleiden van gesprekken en onderhandelingen tussen partijen;
- het spreken met de kinderen. Voor zover ouders niet gezamenlijk tot overeenstemming komen over invulling van het ouderschapsplan/gezag;
- evaluatie met de (ex)partners, ouders;
- rapportage aan de rechter.

Inmiddels is gebleken dat de onderzoeksmethode niet alleen toepasbaar is in zaken waarin sprake is van incest beschuldiging of mishandeling. Ook volledig vast gelopen procedures betreffende gezag en omgang, alsmede gecompliceerde financiële zaken lenen zich voor toepassing van het deskundigenbericht met toepassing van mediation.

De advocatuur is van mening dat, gezien de expertise en vooral ook de gebleken basishouding aanwezig bij de advocaten, vermeld op de lijst van de Stichting Forensische Mediation, lastige zaken omtrent gezag, omgang, alimentatie en verdelingen of verrekeningen, door deze forensische mediators behandeld kunnen worden.

De Raad voor de Kinderbescherming benoemt een viertal categorieën van moeilijkheidsgraad van zaken.

De advocatuur is met de Raad van mening dat voor de eerste categorie (mensen die in staat zijn zelf tot een vergelijk te komen) de benoemde onderzoeksmethode niet nodig zal zijn. Ook voor de tweede categorie, een groep mensen die tot een vergelijk komt nadat betrokkenen door middel van advocaat-scheidingsbemiddelaar een convenant hebben gesloten, zal de onderzoeksmethode evenmin nodig zijn. Door middel van "gewone" bemiddeling komt deze categorie tot een goed compromis. In deze groep zal in het belang van de kinderen wel ook met de kinderen moeten worden gesproken indien omgangs- of gezagskwesties bij deze ouders moeizaam verlopen.

Voor de derde categorie, mensen die op het moment dat de scheiding zich aandient niet in staat zijn om gezamenlijk naar nieuwe wegen te zoeken, geldt dat deze zaken onder de rechter zullen komen. De rechter zal hier wellicht nog kiezen voor het middel: verwijzing naar mediation in het kader van het

project Mediation naast Rechtspraak. Wanneer de situatie als zwaarder dan gemiddeld, of, in financiële zaken, als zeer gecompliceerd wordt aangemerkt valt toepassing van de beschreven onderzoeksmethode te overwegen.

De vierde categorie betreft de zware gevallen: ernstige miskenning van het eigen aandeel in de ontstane situatie, zware beschuldigingen over en weer en bedreiging van het welzijn van de kinderen. Hiervoor is de onderzoeksmethode ontworpen. Het behoeft geen betoog dat samenwerking van meerdere disciplines in deze zware gevallen voor de hand ligt.

De toekomst zal uitwijzen in welke gevallen de Raad bij uitstek inzetbaar zal zijn en in welke gevallen het de voorkeur verdient een of meerdere forensisch mediator(s) aan te stellen als deskundige. Denkbaar is bijvoorbeeld dat het niet nodig is de Staat te belasten met kosten van onderzoek en rapportage waar bij de ouders draagkracht aanwezig is om de daaruit voortvloeiende kosten zelf voor hun rekening te nemen.

Deskundigenrapport

De forensisch mediator dient als deskundige aan de rechtbank te rapporteren. Er zijn twee mogelijkheden.

- a. Partijen bereiken overeenstemming en de deskundige tekent met partijen een (kinder)convenant. In dat geval zal de deskundige dit aan de rechtbank mededelen, doch de deskundige zal tevens in de rapportage en in het overleg met partijen moeten aangeven dat de strafrechtelijke aangifte wordt ingetrokken;
- b. Partijen bereiken geen overeenstemming. In dat geval dient de forensisch mediator als rapporteur in het spanningsveld tussen bemiddeling en het deskundigenoordeel in het advies aan de rechtbank een duidelijk rapport op te stellen voor de rechter.

CONCLUDEREND:

Advocaten zullen op twee fronten actief inzetbaar zijn.

1. Zij begeleiden de ouder in de procedure op tegenspraak op een verantwoorde wijze, niet met het uitsluitende doel de verlangens van de eigen cliënt(e) te vervullen; er zal oog zijn voor de bredere context waarin de zaak geplaatst dient te worden, met name wanneer belangen van kinderen betrokken zijn, die wellicht boven die van de ouders dienen te worden gesteld.
2. Advocaat scheidingsbemiddelaars die na opleiding en proeve van bekwaamheid toegelaten zijn tot de kring van Forensische Mediators, erkend door de Stichting Forensische Mediation, kunnen in aanmerking worden gebracht voor benoeming tot deskundige in zaken waarin de onderzoeksmethode: Deskundigenbericht met toepassing van Mediation door de rechter, wordt overwogen.

4.4. Instellingen voor jeugdzorg. Raad voor de Kinderbescherming

De werkgroep signaleert geen knelpunten die aanleiding geven tot aanbevelingen. De ontwikkelingen bij de Raad voor de Kinderbescherming in Breda zijn zeer positief.

4.5. Kostenaspecten

Bij een deskundigenbericht voorziet BRv in art 195 en 199 in de regeling van het bekostigingsaspect en voorschotplicht. Toepassing van het deskundigenbericht maakt mogelijk dat in alle gevallen dit onderzoek doorgang kan vinden en niet wordt bemoeilijkt door financieel onvermogen van (een van) de partijen. Voor de onvermogende of minvermogende partij geldt een systeem van directe voldoening van deskundigenkosten door de griffier ten laste van de Staat.

Denkbaar is dat de Staat in een aantal van deze deskundigenberichten deze kosten niet kan verhalen

bij on- of minvermogenden.

Dit mag geen reden zijn om deze weg niet te volgen, evenmin als in andere gevallen. Bovendien leidt de categorie van gevallen die de werkgroep op het oog heeft tot zoveel belasting van het gerechtelijk apparaat en kosten van toevoegingen, dat de kosten van het bereiken van een eindoplossing middels dit deskundigenbericht door forensische mediation naar verwachting ruimschoots worden overtroffen door toekomstige besparingen.

Het gaat naar inschatting van de werkgroep, naar de huidige stand van zaken, ook niet om grote absolute aantallen zaken. Niet ondenkbeeldig is tenslotte dat het enkele feit dat het instrument wordt ingezet reeds zal leiden tot minder beschuldigingen en grotere bereidheid om eerder mee te werken aan oplossingen dan nu het geval is. Ook hierin ligt een argument van kostenverlaging, op termijn.

f m n

5

Aanbevelingen van de werkgroep

Algemeen:

1. Aanbeveling verdient dat wetenschappelijk onderzoek plaatsvindt naar de resultaten van strafrechtelijke opsporing en vervolging in deze zaken.
2. Aanbeveling verdient dat een risico-analyse wordt gemaakt van voordelen en nadelen van de strafrechtelijke aanpak van deze zaken, al dan niet op basis van verricht wetenschappelijk onderzoek. Deze dienen te worden afgezet tegen de voordelen en nadelen van het deskundigenbericht door een forensisch mediator.
3. Aanbeveling verdient dat forensische mediation in deze categorie van zaken voorrang verkrijgt boven de strafrechtelijke aanpak. Hiervoor bestaat nu reeds, ook zonder wetenschappelijk onderzoek, en ook zonder risico analyse van uitgebreide aard, voldoende reden op grond van ervaringen en indrukken: de nu reeds bekende nadelen van de strafrechtelijke aanpak, het geringe positieve resultaat daarvan en de in de praktijk levende indruk dat in veel gevallen in deze categorie van zaken de beschuldiging niet juist is. Daarbij komt dat de forensische mediation kan worden omgeven met waarborgen om ervoor te zorgen dat strafrechtelijke vervolging ongehinderd kan plaatsvinden. Hierna wordt in de aanbevelingen daarop teruggekomen.

Aanbevelingen m.b.t. tot politie en Openbaar Ministerie:

4. Aanbeveling verdient dat de Stichting Forensische Mediation het College van procureurs-generaal verzoekt om te komen tot oprichting van een werkgroep die het college zal adviseren in deze problematiek. Deze werkgroep zou tot taak kunnen krijgen het entameren van genoemd wetenschappelijk onderzoek, de uitvoering van genoemde risico-analyse, het aanwijzen van problemen en belangentegenstellingen en het zoeken van oplossingen die maatschappelijk verantwoord zijn. De werkgroep zou tenminste dienen te bestaan uit voor dit werkterrein deskundige vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, van de Rechterlijke Macht, van de Stichting Forensische Mediation, van het Hoofdkantoor van de Raad voor de Kinderbescherming, van de Advocatuur, en van de Vedio.
5. Aanbeveling verdient dat de politie in deze groep van gevallen
 - zeer goed en kritisch onderzoek doet, met name naar het alternatieve verhaal van de beschuldigde, vaak de vader,
 - niet meteen overgaat tot aanhouding, maar vader eerst uitnodigt op het bureau, en
 - vooral “rustig aan doet”.
6. Aanbeveling verdient dat in de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik van het College van Procureurs-Generaal de thans facultatief gestelde consultatie van de expertisegroep bij deze categorie van gevallen wordt vervangen door een verplicht gestelde consultatie, alvorens aanhouding van de beschuldigde mag plaatsvinden.
7. Aanbeveling verdient dat in deze expertisegroep forensische mediators worden opgenomen met het oog op de advisering in de zaken van onderhavige categorie.
8. Aanbeveling verdient dat in de opleiding van officieren van justitie die worden belast met zedenzaken bijzondere aandacht wordt besteed aan de hier besproken categorie van zaken en de mogelijkheden die forensische mediation hierbij biedt.

Aanbevelingen m.b.t. de rechterlijke macht:

9. Aanbeveling verdient dat de rechter, ook in familierecht en burgerlijk recht, in contacten met partijen in deze zaken beiden voorhoudt en in het proces-verbaal van de betreffende zitting vastlegt dat processuele verplichtingen tot medewerking en informatieverstrekking hun grens vinden daar waar deze ertoe zouden leiden dat een van partijen zich zelf zou beschuldigen van

een misdrijf. Dit teneinde veilig te stellen dat een eventueel gedane bekentenis bruikbaar blijft voor strafrechtelijke bedrijfsvoering.

10. Aanbeveling verdient dat de rechter in de beslissing waarin forensische mediation middels deskundigenbericht of anderszins wordt gelast of bevolen genoemde begrenzing van de medewerkingsplicht eveneens opneemt.
11. Aanbeveling verdient dat de rechter een zeer ruime onderzoeksoopdracht formuleert en niet een die zich beperkt tot een waarschijnlijkheidsoordeel omtrent de juistheid van de beschuldiging.
12. Aanbeveling verdient dat de rechterlijke macht, met gevraagde en verkregen toestemming van partijen, een register aanhoudt van gevallen waarin forensische mediation, in elk van beide vormen, in de onderhavige categorie van zaken plaatsvindt en dat dit register toegankelijk is voor het Openbaar Ministerie en voor de politie. Dit stelt veilig dat enerzijds het Openbaar Ministerie en politie welbewust primaat kunnen geven, desgewenst, aan de mediation, en anderzijds dat Openbaar Ministerie en politie met de forensische mediator contact kunnen opnemen om eventueel voor het strafrechtelijke belang noodzakelijke afstemming te verrichten. Wenselijk is dat wettelijk mogelijk wordt dat de rechter hierbij niet afhankelijk is van de toestemming van partijen.

Aanbevelingen m.b.t. de Raad voor de Kinderbescherming:

13. Aanbeveling verdient dat ook de Raad voor de Kinderbescherming ten behoeve van de rapportage aan de rechterlijke macht op landelijke schaal het instrument van forensische mediation inzet, met name ten aanzien van gevallen waarin de persoonlijke problemen met verwerking van de partnerrelatie zodanig groot zijn dat onderling vergelijk niet mogelijk is, en de situatie wordt gekenmerkt door wantrouwen, verwijten en beschuldigingen, waaronder die daarover de werkgroep hier heeft gesproken.
14. Aanbeveling verdient dat ook de onderzoekers, forensische mediators van de Raad partijen voorafgaande aan het gesprek wijzen op een recht tot zwijgen wanneer zij zich door te spreken bloot zouden stellen aan het risico van vervolging wegens een misdrijf. De rapportage dient dit te vermelden.

Aanbevelingen m.b.t. de advocatuur:

15. Aanbeveling verdient dat een advocaat die zaken van deze categorie inneemt, ervaring heeft binnen de familierecht-praktijk, een netwerk heeft binnen de verschillende beroepsorganisaties en voldoende levenservaring heeft om te kunnen omgaan met ernstige beschuldigingen zoals die van incest en mishandeling.
16. Aanbeveling verdient dat de problematiek die verbonden is met deze bijzondere categorie van zaken in de beroepsopleiding afzonderlijk aandacht krijgt, in samenhang met de mogelijkheden die forensische mediation biedt.
17. Aanbeveling verdient dat de advocaat van de beschuldigende partij goede en kritische vragen stelt aan zijn cliënt en rekening houdt met het alternatieve verhaal van de beschuldigde.
18. Aanbeveling verdient dat de advocaten van partijen overleg plegen omtrent de behandeling van de zaak, teneinde te voorkomen dat het kind, en in tweede instantie ook de ouders, onnodig verder getraumatiseerd raken. Zij dienen beide rekening te houden met de ervaringsregel dat in een aanzienlijk percentage van de gevallen de beschuldiging niet correspondeert met feiten.
19. Aanbeveling verdient dat de advocaat bij vragen naar de situatie rond het kind uiterst voorzichtig is, teneinde te voorkomen dat de klagende ouder het kind op ondeskundige wijze nader gaat bevragen en confronteren met de veronderstelde feiten of gebeurtenissen. Dit zou immers een belemmering kunnen opwerpen voor verder deskundigenonderzoek en rapportage.

20. Aanbeveling verdient dat de advocaten ernaar streven zo snel als mogelijk een forensisch onderzoek met de hulp van mediation te bewerkstelligen. De advocaten begeleiden de ouders in de procedure op tegenspraak op een verantwoorde wijze, niet met de uitsluitende bedoeling de verlangens van de eigen cliënt te vervullen. Er zal oog zijn voor de bredere context waarin de zaak geplaatst dient te worden, met name omdat belangen van kinderen betrokken zijn die wellicht boven die van de ouders dienen te worden gesteld.

Aanbevelingen m.b.t. de forensische mediators:

21. Aanbeveling verdient dat forensische mediators bij zaken van onderhavige categorie aan de beide ouders voorafgaand aan de gesprekken meedelen, en in het verslag daarvan melding maken, dat ze ouders niet verplicht zijn om mededelingen te doen waardoor zij zich blootstellen aan het risico van vervolging wegens een misdrijf.

Bijlagen

Voor de werkgroep relevante delen van de hierna opgenomen aanwijzing.

AANWIJZING OPSPORING EN VERVOLGING INZAKE SEKSUEEL MISBRUIK

Categorie	:	Opsporing, vervolging, executie, overige
Rechtskarakter	:	Aanwijzing i.d.z.v. art. 130 lid 4 Wet RO
Afzender	:	College van Procureurs-Generaal
Adressaat	:	Hoofden van parketten
Registratienummer	:	2005A001
Datum vaststelling	:	30-11-2004
Datum inwerkingtreding	:	15-02-2005
Geldigheidsduur	:	15-02-2009
Publicatie in Stcrt.	:	-
Vervallen	:	Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten (1999A020) en aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties (1999A025)
Wetsbepalingen	:	Titel XIV, Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht
Relevante beleidsregels	:	Aanwijzing formulier risicoprofiel en executie-indicator (2002A008) Aanwijzing kinderpornografie (2003A012), Aanwijzing aanpak mensenhandel en andere vormen van uitbuiting in de prostitutie (2000A015), Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging (2002A006), Aanwijzing slachtofferzorg (2004A004), Bejegening getuigen/slachtoffer (C97.417), Aanwijzing spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring (2004A013)
Jurisprudentie	:	-
Bijlage(n)	:	5

ACHTERGROND

Sinds de invoering van de richtlijn De Beaufort voor de bejegening van slachtoffers van seksuele misdrijven in 1986, is de wijze waarop slachtoffers worden behandeld door politie en Openbaar Ministerie veranderd. De achtergrond voor het invoeren van deze richtlijn was dat een seksueel geweldsmisdrijf een zodanig ernstige inbreuk vormt op de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer, dat bijzondere aandacht dient te worden besteed aan de bejegening door politie en justitie van slachtoffers van seksuele geweldsmisdrijven.

Eind jaren negentig ontstond bij het College van Procureurs-Generaal behoefte aan de actualisering van de richtlijn De Beaufort. Eén van de redenen hiervoor was de wens om, naast een professionele bejegening van slachtoffers van zedendelicten, meer nadruk dan voorheen te leggen op het algemeen belang van waarheidsvinding. Om deze twee doelstellingen te realiseren werden de aanwijzing 'bejegening slachtoffers van zedenzaken' en de aanwijzing 'opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties' ontwikkeld. Beide aanwijzingen zijn op 1 oktober 1999 in werking getreden. De aanwijzingen hebben een positieve invloed gehad op de aandacht die politie en Openbaar Ministerie besteden aan de zedentaak. De twee aanwijzingen worden nu geïntegreerd tot één nieuwe aanwijzing, met als titel aanwijzing 'opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik'. De samenvoeging gebeurt omdat onderwerpen als deskundigheidsbevordering, professionaliteit e.d. in elke zedenzaak noodzakelijk zijn en er een eenduidig document voor de aanpak van zedenzaken dient te zijn.

Met seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties worden die vormen van misbruik bedoeld waarbij handelingen plaatsvinden met een seksuele lading en waarbij het slachtoffer in een afhankelijkheidsrelatie staat of stond tot de dader. Daaronder zijn in ieder geval begrepen de gevallen

van ontucht met misbruik van gezag die in art. 249 Wetboek van Strafrecht (WvSr) worden genoemd.

De aanwijzing maakt een onderscheid tussen acute situaties en situaties waarin bezinning nodig is/mogelijk is. Dat laatste zal in het algemeen het geval zijn in afhankelijkheidsituaties.

SAMENVATTING

Deze aanwijzing bevat regels met betrekking tot de opsporing en vervolging van seksueel misbruik in het algemeen én in afhankelijkheidsrelaties en regels voor de bejegening van slachtoffers van zedendelicten.

RANDVOORWAARDEN

Deskundigheid

Politie

De bejegening van slachtoffers van zedenmisdrijven vergt deskundigheid. Binnen elk korps dienen daarom voldoende opsporingsambtenaren in staat te zijn een informatief gesprek met de melder/het slachtoffer te voeren en een aangifte van een zedenmisdrijf op te nemen. Deze opsporingsambtenaren dienen ervaren te zijn in de politiedienst en te beschikken over de sociale vaardigheden, de kennis van slachtofferproblematiek en het inzicht in het netwerk van hulpverleningsinstanties, die nodig zijn voor het behandelen van dergelijke zaken. De opsporing moet geschieden door een deskundig onderzoeker, die tevens overwegend belast is met zedenzaken, dus tenminste voor 50% van een volledige werkweek. Gelet op de voorkeur van sommige slachtoffers om te worden gehoord door een vrouw, dient elke regio te beschikken over voldoende gespecialiseerde vrouwelijke onderzoekers zodat aan deze voorkeur ook gevolg kan worden gegeven. Opsporingsambtenaren die niet speciaal belast zijn met de behandeling van zedenzaken, laten zich niet verder in met de zaak dan strikt noodzakelijk. Zij zorgen ervoor dat iemand die een melding of aangifte wenst te doen van een zedenmisdrijf op zo kort mogelijke termijn in contact wordt gebracht met een collega die hiervoor is aangewezen.

De opleiding en vorming van de gespecialiseerde opsporingsambtenaren vinden plaats door het tenminste met goed gevolg hebben doorlopen van een opleiding, waarvan de competenties door de Minister van Binnenlandse Zaken (BZK) zijn vastgesteld. Diegene die voorafgaand aan deze aanwijzing reeds als voldoende gekwalificeerd door de korpsen werd aangemerkt, heeft niet noodzakelijk alsnog deze opleiding te volgen.

Om het slachtoffer goed te kunnen verwijzen is een goede kennis van de hulpverlening en een goede relatie met de hulpverleningsinstanties noodzakelijk.

Openbaar Ministerie

Op elk parket wordt door de parketleiding een contactfunctionaris aangewezen. Deze zogenaamde zedenaanspreek-officier/advocaat-generaal heeft de competenties zoals die staan omschreven in de taakomschrijving (zie bijlage 5) en participeert in de lokale netwerken op het terrein van de zeden. De zedenaanspreek-officier/advocaat-generaal moet op de hoogte zijn van het scenario 'maatschappelijke onrust in zedenzaken'.¹

OPSPORING

De opsporing in deze aanwijzing wordt onderscheiden in:

- A acute situaties die onverwijld optreden noodzakelijk maken (zoals heterdaad situaties) èn
- B situaties waarin 'bezinning' over de positie van de aangever nodig is/ mogelijk is (dat zal met name

¹ Er is geen landelijk model van een dergelijk scenario.

het geval zijn in afhankelijkheidsrelaties en bij zaken die aan de Landelijke expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ)² moeten worden voorgelegd).

Fasen in het opsporingsonderzoek

De opsporing van seksueel misbruik is onderverdeeld in verschillende fasen. Per fase is aangegeven met welke factoren rekening gehouden moet worden in de verschillende situaties, hoe de oordeelsvorming verantwoord kan worden en welke voorwaarden vervuld moeten zijn alvorens tot handelen over wordt gegaan.

1. Voorfase in het onderzoek naar seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties

De formele aanzet tot de opsporing, de aangifte, is van groot belang voor het verdere onderzoek in zaken van seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties. Daarom is zorgvuldigheid, controleerbaarheid en neutraliteit geboden. Gezien de complexiteit van misbruik in afhankelijkheidsrelaties is het wenselijk de aanloop tot een aangifte te omschrijven aan de hand van onderwerpen die aan de orde moeten komen in het informatieve gesprek (zie bijlagen 1 en 2). In dit gesprek worden mede de consequenties van het doen van een aangifte besproken. Het informatieve gesprek en de aangifte kunnen samenvallen.

Bij het informatieve gesprek moet de betrokkene zo goed als mogelijk de kans krijgen het gehele verhaal te vertellen. Onderbrekingen zijn geoorloofd om de draad van het verhaal te kunnen blijven volgen. De opsporingsambtenaar moet na dit gesprek in staat zijn om de betrokkene voor te lichten welke de consequenties zijn van het doen van aangifte. Dat betekent dat hij tenminste zicht moet hebben op welk strafbaar feit het eventueel betreft en hoe de kansen voor de opsporing liggen. (Zie verder bijlagen 1 en 2.)

Bij het bespreken van de consequenties van het doen van aangifte wordt de betrokkene geïnformeerd over het doen van een aangifte en over het feit dat de aangifte op geluidsband wordt opgenomen. Duidelijk moet worden gemaakt dat het doen van aangifte het startsein is voor de inzet van opsporing en vervolging.

Met betrekking tot de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon bij het informatieve gesprek geldt hetzelfde als bij de aangifte, zie daarvoor paragraaf 2: De aangifte.

In verband met het mogelijke tijdsverloop tussen het informatieve gesprek en een aangifte dient er tenminste een schriftelijk verslag van het informatieve gesprek te worden gemaakt. In dat verslag moet in ieder geval worden aangegeven welke personen er bij het informatieve gesprek aanwezig zijn geweest.

Indien de betrokkene aangeeft geen aangifte te willen doen, maar er is wel sprake van een bewijsbaar strafbaar feit, dan wordt er zoveel mogelijk bewijs verzameld ten behoeve van een eventuele ambtshalve vervolging indien de geestelijke en/of lichamelijke integriteit van het slachtoffer ernstig is/wordt bedreigd en het slachtoffer zich evident in een afhankelijkheidspositie bevindt.

2. De aangifte

Aangifte doen is geen vrijblijvende zaak. Een eenmaal gedane aangifte kan niet worden ingetrokken³ en is de start van een strafrechtelijk onderzoek.

Het is van het grootste belang dat een aangifte professioneel, adequaat en zorgvuldig wordt opgenomen. Het werken met verhoorkoppels draagt hieraan bij omdat opsporingsambtenaren elkaar

²Zie bijlage 3

³Indien een slachtoffer in een later stadium aangeeft de aangifte te willen intrekken, moet worden uitgelegd dat dit juridisch niet mogelijk is, maar dat het slachtoffer wel een brief aan de officier van justitie kan schrijven met de eigen mening over de wenselijkheid van strafvervolging.

aan kunnen vullen, het een kritische beschouwing vergemakkelijkt, het meer gelegenheid geeft tot observatie en het de kans op beïnvloeding door de verhoorder verkleint. In de situatie onder B wordt de aangifte zo mogelijk opgenomen door dezelfde opsporingsambtenaar die het informatieve gesprek heeft gevoerd, met daarbij een collega.

In gecompliceerde zedenzaken verdient het aanbeveling dat een tijdlijn van de gebeurtenissen wordt opgemaakt. (Zo kan onder andere beter inzicht worden verkregen in de ontstaansgeschiedenis van de zaak en wordt het duidelijk welke informatie nog ontbreekt. Ook kan er in de tijdlijn opgenomen worden wie met wie spreekt en waarover.) Dit dient in ieder geval te gebeuren in zaken waarin de LEBZ wordt geconsulteerd.

Tevens moet men alert zijn op het aspect van verjaring.

Een slachtoffer tussen de 4 en 12 jaar of een ouder persoon bij wie sprake is van een achterstand in de ontwikkeling, dient te worden gehoord volgens het Protocol Studioverhoor (zie bijlage 4). Bij het horen van een verstandelijk gehandicapte wordt bij voorkeur contact gezocht (via de Koninklijke Landelijke Politie Diensten (KLPD)) met een extern deskundige die gespecialiseerd is in het horen van verstandelijk gehandicapten, na overleg met de Officier van Justitie, en dient zonodig het Protocol Studioverhoor te worden gevolgd.

Bij voorkeur is de vertrouwenspersoon niet aanwezig bij de aangifte. Indien de vertrouwenspersoon wel bij de aangifte aanwezig zal zijn, verdient het aanbeveling deze eerst als getuige te horen waarna dan pas de aangifte wordt opgenomen. In dat geval moet er altijd een bandopname van de aangifte worden gemaakt. Indien de vertrouwenspersoon bij het informatieve gesprek aanwezig was, is het horen als getuige van deze vertrouwenspersoon onwenselijk.

Met name bij het doen van aangifte van situatie A moet het slachtoffer worden gewezen op de mogelijkheid tot een HIV-onderzoek.⁴

2.1 Opname van aangifte

Voorzover de aangifte van seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties (B) door het slachtoffer gedaan wordt, dient de aangifte te worden opgenomen op geluidsband. Het maken van bandopnames kan weerstand oproepen bij de aangever. Om dit te voorkomen is het van belang dat duidelijk wordt gemaakt welke belangen gediend worden met de bandopnames. Bij andere aangiften van zedendelicten (A) wordt een bandopname gemaakt indien dit in het belang van het onderzoek is.

De waarheidsvinding is, speciaal in het soort zaken waar deze aanwijzing op ziet, gediend met inzicht in het letterlijke gesprek van de aangifte. Tevens kan met een bandopname worden voorkomen dat de verdachte zich ten onrechte beroept op onrechtmatigheden tijdens het verhoor.

In het uiterste geval, wanneer een aangever ook na uiteenzetting van de dringende redenen, niet instemt met het maken van een bandopname, kan het opnemen van een proces-verbaal van aangifte niet geweigerd worden. De aangever wordt op de hoogte gebracht van mogelijke negatieve consequenties van het ontbreken van een bandopname van het aangifteverhoor. Tevens wordt er aantekening van gemaakt in het proces-verbaal van aangifte. De bandopname wordt niet per definitie als processtuk aangemerkt. Wel brengen beginselen van behoorlijke procesorde met zich mee dat kennisneming van de bandopname niet aan de verdediging mag worden onthouden. De Officier van Justitie en de rechter-commissaris kunnen besluiten (een deel) van de opname in het strafdossier op te nemen, bijvoorbeeld als een deel van het proces-verbaal wordt betwist door de verdediging. De band wordt bewaard totdat de zaak in hoogste instantie onherroepelijk is afgedaan.

⁴ Een wetvoorstel is hierover in voorbereiding. Tot die tijd kan het slachtoffer via een kort geding op grond van een onrechtmatige raad om een HIV-onderzoek verzoeken.

3. Verdere opsporing

Na de aangifte vangt de verdere opsporing aan. De leider van het politieteam overlegt met de Officier van Justitie hoe verder te gaan met de aangifte.

Bij het politiële onderzoek worden de anonimiteit van het slachtoffer en de verdachte zoveel mogelijk gewaarborgd.

Bij aanhouding buiten heterdaad dient de Officier van Justitie steeds af te wegen waar en wanneer tot aanhouding wordt overgegaan en met welke middelen. Indien de politie verzoekt om toestemming voor aanhouding van de verdachte buiten heterdaad, kan bedoelde toestemming slechts worden verleend nadat de Officier van Justitie zelf kennis heeft genomen van de inhoud van de aangifte. Steeds dient overwogen te worden of kan worden volstaan met een uitnodiging aan de verdachte om vrijwillig aan het bureau te verschijnen.

Indien tot confrontatie tussen slachtoffer en verdachte wordt overgegaan, zal het slachtoffer daarop zorgvuldig worden voorbereid.

Alvorens de Officier van Justitie een vervolgingsbeslissing neemt, wordt de verdachte gehoord.

Alleen in zedenzaken waar 8 jaar of meer op staat en bij zaken met betrekking tot misbruik in afhankelijkheidsrelaties moet het verhoor van verdachten in zedenzaken op geluidsband worden opgenomen.

Een onderzoek in een zaak naar seksueel misbruik in een afhankelijkheidsrelatie wordt in beginsel niet afgerond voordat er een gesprek heeft plaatsgevonden met degene tegen wie de aangifte is gericht over de inhoud van de aangifte. Indien deze persoon niet als verdachte kan worden aangemerkt, vindt dit gesprek op uitnodiging plaats op het bureau. Een weigering van degene tegen wie de aangifte gericht is om op een dergelijke uitnodiging in te gaan, is geen reden hem alsnog als verdachte aan te merken tenzij hij bij de motivering van zijn weigering informatie geeft die alsnog bijdraagt aan de onderbouwing van een redelijk vermoeden van schuld.

3.1 Inschakelen Expertisegroep

Indien een aangifte aspecten vertoont verbonden met

- herinneringen van voor de derde verjaardag;
- ritueel misbruik of;
- hervonden herinneringen (evt. na langdurige (alternatieve) therapeutische behandeling) dient het LEBZ geconsulteerd te worden alvorens beslissingen in het opsporingsonderzoek worden genomen. Een dergelijke consultatie is in de bovenstaande gevallen dwingend voorgeschreven en dient te geschieden door de Officier van Justitie. Ook voor andere zedenzaken kan de LEBZ worden geconsulteerd. Zie bijlage 3.

3.2 Medisch onderzoek

De politie beschikt over een vaste relatie met een medische dienst of arts die geconsulteerd kan worden bij zedenmisdrijven. De behandelend opsporingsambtenaar adviseert het slachtoffer deze dienst of arts te consulteren. De vrijheid van artsenkeuze wordt evenwel gerespecteerd. Indien het slachtoffer geen toestemming geeft de medische gegevens te betrekken bij het onderzoek, dan wordt hiervan aantekening gemaakt in het proces-verbaal. Het slachtoffer wordt gewezen op de mogelijke consequenties van deze weigering. Indien het slachtoffer niet mee wenst te werken aan (medisch) onderzoek dat nodig is voor het bewijs van een zedenmisdrijf, dan zal geprobeerd worden het bewijs te verzamelen zonder bedoelde medewerking.

3.3 Voortgang onderzoek

Na de laatste onderzoekshandeling dient het proces-verbaal binnen 30 dagen aan het Openbaar Ministerie te worden toegezonden.

VERVOLGING

Binnen drie maanden na inschrijving van de zaak ten parkette of - in het geval van een gerechtelijk vooronderzoek of instructie – drie maanden na de laatste onderzoekshandeling moet ten parkette een beslissing over al dan niet vervolgen worden genomen.

Per 1 oktober 2002 is het klachtvereiste bij zedenmisdrijven vervallen. Wel dient het Openbaar Ministerie de minderjarige die twaalf jaren of ouder is zo mogelijk in gelegenheid te stellen zijn mening over het gepleegde feit kenbaar te maken. De Officier van Justitie kan het horen van het slachtoffer delegeren aan de politie. In het geval van verdenking van seksueel misbruik dient er in beginsel een voorlichtingsrapportage over de verdachte opgevraagd te worden.

In beginsel heeft verdachte recht op het horen van getuige(n) (onder wie ook het slachtoffer). Er moet echter altijd een belangenafweging worden gemaakt tussen de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de veiligheid en gezondheid van het slachtoffer en het recht van de verdachte om het slachtoffer te (doen) ondervragen.⁵

Verzoeken met betrekking tot het horen van minderjarige slachtoffers als getuige op zitting moeten beoordeeld worden aan de hand van het bovenstaande, waarbij ook gelet moet worden op de leeftijd en de verstandelijke vermogens van het slachtoffer. Het Openbaar Ministerie kan voorstellen het slachtoffer te horen buiten aanwezigheid van de verdachte.

De positie van het slachtoffer als getuige ter zitting is een penibele. Het Openbaar Ministerie hoeft niet het initiatief te nemen tot het ondervragingsrecht van de verdediging. Als de verdediging de getuigenverklaring van een minderjarig zedenslachtoffer betwist, kan de officier zich ertegen verzetten dat het slachtoffer alsnog op zitting moet worden gehoord. Als de getuige niet gehoord dient te worden moet er wel compensatie worden geboden voor het ontbreken van de mogelijkheid tot (rechtstreekse) ondervraging. Hierbij kan gedacht worden aan het ter terechtzitting afspelen van de videoband die is gemaakt van het afleggen van de belastende verklaringen van het slachtoffer tegenover de politie, het gelasten van een onderzoek door een deskundige van het aldus vastgelegde verhoor⁶ of het horen van de verbalisanten die het verhoor hebben afgenomen.

De Hoge Raad⁷ oordeelt dat wanneer de verdediging niet in enig stadium van het geding de gelegenheid heeft gehad de persoon die een verklaring tegenover de politie heeft afgelegd te (doen) ondervragen, en de verdediging van mening is dat de verklaringen van het slachtoffer ten onrechte tot het bewijs zijn gebezigd, art. 6 EVRM⁸ aan het gebruik tot het bewijs van het proces verbaal met een dergelijke verklaring niet in de weg staat als de betrokkenheid van de verdachte bij het hem tenlastegelegde feit in voldoende mate steun vindt in andere bewijsmiddelen en voorts dat dit steunbewijs dan betrekking zal moeten hebben op die onderdelen van de hem belastende verklaring die hij betwist.

EXECUTIE

De executie-indicator⁹ met betrekking tot zedendelinquenten moet juist gehanteerd worden. Ten aanzien van de terugkeer van zedendelinquenten in de maatschappij dienen de parketten bij voorkeur een handleiding 'Informereren van slachtoffers over invrijheidsstelling van de dader' en een 'terugkeer-scenario' te hanteren.¹⁰

⁵ HR 20 mei 2003, LJN nummer AF5704

⁶ EHRM 20 december 2001, NJ 2002, 435

⁷ HR 12 oktober 1999, NJ 1999, 827

⁸ Europees Verdrag van de Rechten van de Mens

⁹ De executie-indicator is de 'aantekening' van het Openbaar Ministerie bij een vonnis, waarmee het Openbaar Ministerie aangeeft dat het wil adviseren over te nemen besluiten inzake de te verlenen vrijheden aan een gedetineerde. De aanwijzing 'formulier risicoprofiel en executie-indicator' stelt dat de executie-indicator geplaatst moet worden a) in zedenzaken waarin naar verwachting gevangenisstraf wordt gevorderd en b) ten behoeve van de informatieverstrekking aan slachtoffers van een (zwaar) zedendelict.

¹⁰Hiervan bestaan geen landelijke modellen. Het verdient de voorkeur dat parketten zelf dergelijke modellen opstellen.

SLACHTOFFERS

Bejegening

Uitgangspunt is de aanwijzing 'slachtofferzorg'. Gelet op de bijzondere positie van het slachtoffer dient in zedenzaken uiterste zorgvuldigheid in acht te worden genomen.

Het slachtoffer wordt gewezen op

- de mogelijkheid om door tussenkomst van de behandelend opsporingsambtenaar of het Openbaar Ministerie op de hoogte te worden gehouden van het verloop van het onderzoek en het verdere verloop van het strafproces tot en met de executie;
- de verschillende fasen in de procesgang en de positie van het slachtoffer daarin; hem wordt een brochure dienaangaande overhandigd;
- de mogelijkheid om voor praktische, emotionele of juridische ondersteuning een beroep te doen op het Bureau Slachtofferhulp;
- de mogelijkheid om, al dan niet in het kader van een strafzaak, schadevergoeding te vorderen; en
- de mogelijkheid om afstand te doen van inbeslaggenomen eigendommen.

Slachtoffers moeten geïnformeerd worden over alle belangrijke beslissingen in het onderzoek, met name in de voorlopige hechtenis fase is het van belang het slachtoffer zo spoedig mogelijk te informeren indien de verdachte vrij is gelaten/ of is geschorst.

Slachtoffers moeten gewezen worden op de mogelijkheid tot het voeren van een gesprek met de Officier van Justitie / advocaat-generaal.

Indien aan de daarvoor gestelde criteria is voldaan, moet het slachtoffer tevens de mogelijkheid worden geboden gebruik te maken van een schriftelijke slachtofferverklaring.

Op 1 januari 2005 is de wet aangaande het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden in werking getreden.¹¹ Deze wet regelt het recht van slachtoffers en nabestaanden om op de openbare terechtzitting te kennen te geven welke gevolgen het ten laste gelegde feit bij hen te weeg heeft gebracht.

Artikel 302 Sv bepaalt:

1. Het slachtoffer of diens nabestaande kan op de terechtzitting een verklaring afleggen omtrent de gevolgen die het tenlastegelegde feit, bedoeld in het tweede lid, bij hem te weeg heeft gebracht.
2. Het spreekrecht kan worden uitgeoefend indien het tenlastegelegde feit een misdrijf betreft, waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, dan wel een van de misdrijven genoemd in de artikelen 240b, 247, 248a, 249, 250, 250a¹², 285, 285b, 300, tweede en derde lid, 301, tweede en derde lid, 306 tot en met 308 en 318 Wetboek van Strafrecht en artikel 6 Wegenverkeerswet 1994.

Hulpverlening

Van de politie wordt verwacht dat zij participeert in regionale hulpverleningsnetwerken en goede operationele contacten onderhoudt met hulpverleningsinstellingen. Het is de zorg van de behandelend opsporingsambtenaar om te bewerkstelligen dat hulpverlening aansluit op het politieke traject. Nagegaan wordt of het slachtoffer in de eigen omgeving kan worden opgevangen. Zo nodig wordt contact gelegd met een hulpverleningsinstelling. Elk regiokorps dient te beschikken over een protocol met betrekking tot de opvang en doorverwijzing van slachtoffers van zedenmisdrijven.

¹¹ Wet van 1 juli 2004 tot wijziging van enige bepalingen van het Wetboek van Strafvordering (invoering van het spreekrecht voor nabestaanden). Zie ook de aanwijzing spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring (2004A013).

¹² De vet gedrukte artikelen betreffen de toepasselijke zedenartikelen voor spreekrecht.

OVERIGE

Verstandelijk gehandicapten

Verstandelijk gehandicapten vallen, voorzover het een afhankelijkheidsrelatie betreft, reeds onder art. 249 WvSr. Daarbuiten kan een ander regiem van bejegening van toepassing zijn (bijv. art. 247 WvSr). Apart van de LEBZ is er een poule van begeleiders/verhoorders voor situaties van seksueel misbruik van verstandelijk gehandicapten.

Voorlichting

Over gepleegde zedenmisdrijven wordt slechts met uiterste terughoudendheid mededeling gedaan aan de pers. De persoonlijke levenssfeer van slachtoffers, nabestaanden, getuigen en verdachten wordt zoveel mogelijk beschermd. In de regel betekent dit dat volstaan dient te worden met de vermelding van leeftijd, geslacht en woonplaats van het slachtoffer.

Voor het overige gelden de bepalingen van de aanwijzing ‘voorlichting opsporing en vervolging’.¹³

Strafmaat

Zie Bos Polaris voor de berekening van de strafmaat¹⁴.

OVERGANGSRECHT

De beleidsregels in deze aanwijzing hebben onmiddellijke gelding vanaf de datum van inwerkingtreding.

¹³ Nr. 2002A006, Staatscourant 2002,140

¹⁴ Naar alle waarschijnlijkheid zal de strafmaat eind 2004 in Bos Polaris zijn opgenomen.

1.1

Wat er aan de orde moet komen in een informatief gesprek

- **AANWEZIGHEID** van vertrouwenspersoon sluit uit dat die persoon later als getuige wordt gehoord.
- **WAT** is er (globaal) gebeurd?
- **HOE** is dat bekend geworden (bijvoorbeeld als het om een kind gaat)?
- **WAAR** is het gebeurd?
- **WANNEER** is het gebeurd?
- **WIE** is/zijn slachtoffers?
- **WIE** is/zijn verdachten?
- Zijn er **GETUIGEN**?
- Zijn er **SPOREN**?
- Geeft men toestemming voor **MEDISCH ONDERZOEK**?
- Is een **THERAPEUT/HULPVERLENER** ingeschakeld?
- Is er toestemming voor **INZAGE IN MEDISCHE DOSSIERS**?
- Is een **DAGBOEK** bijgehouden?
- Zijn er **FOTO-/VIDEO**-opnamen gemaakt?
- Is er met **ANDEREN** gesproken?
- Heeft de melder zich **GEÖRIENTEERD** op het onderwerp?
- Wat is het **MOTIEF** voor aangifte?
- Is de **OPVANG** van het slachtoffer geregeld?

1.2

Wat aan de orde moet komen bij het bespreken van de consequenties van een aangifte.

VERWACHTINGEN van een politieonderzoek bij de aangever

Uitleg over **DOEL/STATUS** van een aangifte

Uitleg over de **PROCEDURE**

- juridische uitleg over verjaring, bewijzen, hoger beroep e.d.

WIJZEN op:

- mogelijk kritische vragen en uitleg
- opname van de aangifte op geluidsband; doelen van de opname vermelden
- de mogelijkheid van verscheidene verhoren
- kans op vervolging
- RC-verhoor
- openbaarheid van de zitting
- bijstand vertrouwenspersoon
- mogelijkheid medisch onderzoek
- consequenties van een valse aangifte

Wijzen op de mogelijkheid dat het **SLACHTOFFER** moet worden **GEHOORD** en op de consequenties die dat voor een kind kan hebben; erop wijzen dat daarvoor **TOESTEMMING** nodig is van de wettelijk vertegenwoordiger.

STUDIOVERHOOR bij een kind tussen de 4 en 12 jaar

Mogelijkheid dat (andere) **GETUIGEN** worden gehoord

Aangeven van **ALTERNATIEVEN** (hulpverlening, civiele procedure)

Aanbod **BEDENKTIJD**

1.3

Expertisegroep

De impliciete doelstelling van de toenmalige aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties was te voorkomen dat personen die worden beschuldigd van seksueel misbruik al te lichtvaardig worden aangehouden. Hiertoe is destijds door het College van Procureurs-Generaal de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken in het leven geroepen.

De Expertisegroep bestaat uit deskundigen afkomstig uit drie verschillende disciplines:

- 1) klinisch psychologen, psychiaters en pedagogen;
- 2) psychologen die gespecialiseerd zijn in functieleer ;
- 3) ervaren zedenrechercheurs.

Werkwijze:

De deskundigen moeten zich buigen over de geloofwaardigheid van aangiften in bepaalde operationele zedenzaken, vóórdat de Officier van Justitie eventueel de beslissing neemt de beschuldigde aan te houden. Zaken waarin consultatie van de Expertisegroep verplicht is, zijn zaken met aangiften die aspecten vertonen van

- hervonden herinneringen;
 - ritueel misbruik (of);
 - herinneringen aan seksueel misbruik van voor de derde verjaardag.
-
- Hervonden herinneringen: herinneringen die gedurende lange tijd afwezig zijn en daarna worden hervonden, bijvoorbeeld tijdens behandelingen door hulpverleners. Het (volledig) verdringen en hervinden van herinneringen is echter wetenschappelijk omstreden.
 - Ritueel misbruik: met rituelen omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens verscheidene kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging. In de aanwijzing wordt gesproken over aspecten van ritueel misbruik. Het is dus voldoende wanneer in de aangifte sprake is van minstens een van de karakteristieke kenmerken van ritueel misbruik. Kanttekening hierbij is dat men noch in Nederland, noch elders ter wereld erin geslaagd is op overtuigende wijze vast te leggen dat de gebeurtenissen waarvan in de verhalen over ritueel misbruik sprake is, zich ook daadwerkelijk hebben voorgedaan.
 - Herinneringen aan seksueel misbruik van voor de derde verjaardag: misbruik dat zich afspeelde voor de derde verjaardag en dat de aangever zich als volwassene herinnert. Dergelijke herinneringen zijn wetenschappelijk omstreden. Het gaat hier uitdrukkelijk niet om misbruik van een kind tot drie jaar waarvan door anderen aangifte wordt gedaan.

Het rapport van de Expertisegroep is een adviserend rapport in de stand van het onderzoek van het moment van de aanvraag (en onderscheidt zich dus van rapportages van getuigen-deskundigen over het voltooide onderzoek).

Per zaak wordt een adviesgroep samengesteld die bestaat uit drie personen, waarbij de drie disciplines vertegenwoordigd zijn.

Het advies van de Expertisegroep wordt uitgebracht op basis van het proces-verbaal en een volledige schriftelijke weergave van de aangifte die op een geluidsband is opgenomen. Formeel dient de Officier van Justitie schriftelijk de adviesaanvraag in bij het coördinatiepunt. De Officier van Justitie legt uit waarom de zaak wordt voorgelegd en waar de vraagstelling op gebaseerd is. *Van tevoren telefonisch gepleegd overleg met de Expertisegroep wordt op prijs gesteld.* Na ontvangst van alle stukken is het coördinatiepunt verantwoordelijk voor de afwikkeling van de adviesprocedure.

Het coördinatiepunt draagt zorg voor de verspreiding van de stukken. Na bestudering komen de deskundigen bij elkaar, wordt de zaak besproken en worden conclusies getrokken.

Een gedragskundige van de dienst Nationale Recherche Informatie (dNRI) van het KLPD stelt een conceptrapport op. Na goedkeuring door de betrokken deskundigen wordt het rapport naar de Officier van Justitie gestuurd. Vanaf het moment dat alle relevante stukken in het bezit zijn van het coördinatiepunt, neemt de adviesprocedure maximaal zes weken in beslag.

De verplichte consultatie van de Expertisegroep dient te gebeuren *vóór* de aanhouding van de verdachte, tenzij dit niet mogelijk is en een oordeel van de Expertisegroep van belang is voor het verdere verloop van het opsporingsonderzoek.

Wanneer de drie criteria voor het inschakelen van de Expertisegroep niet van toepassing zijn, kan de Expertisegroep toch geconsulteerd worden, bijvoorbeeld wanneer de Officier van Justitie toch behoefte heeft aan het oordeel van een deskundige. Dit wordt facultatieve consultatie genoemd.

Voorbeelden van gevallen waarin facultatieve consultatie plaats kan hebben:

- seksueel misbruik dat naar voren komt na een echtscheiding;
- groepsverkrachtingen met onbekende dader(s);
- misbruik langer dan 8 jaar geleden.

Wanneer een zaak facultatief aan de Expertisegroep wordt voorgelegd, hoeft de zaak niet altijd te worden besproken in vaste samenstelling met de drie verschillende deskundigen.

Voor overleg en vragen kunt u zich wenden tot het coördinatiepunt.

Het coördinatiepunt voor het indienen van adviesaanvragen ligt bij de dNRI van het Korps Landelijke Politie Diensten. In de huidige organisatie van de dNRI is dit de programmaleider Moord en Zeden, de heer mr. drs. P. van den Eshof. Telefonisch is hij bereikbaar op nummer 079-3459253.

1.4

Taakomschrijving Zedenaanspreekofficier

A. Organisatorische uitgangspunten

1. De zedenzorg dient herkenbaar georganiseerd te zijn voor zowel interne als externe contacten.
2. Iedere officier dient een eenvoudige zedenzaak te kunnen behandelen; ingewikkelde zaken dienen te worden behandeld door ervaren officieren.
3. De parketleiding dient een duidelijke taakomschrijving op te stellen waarin wordt aangegeven welke taken zijn voorbehouden aan de zedenaanspreekofficier en welke taken door de andere officieren verricht kunnen worden in zedenzaken.
4. De parketleiding dient voor voldoende ondersteuning - zowel beleidsmatig als zaakinhoudelijk- te zorgen.
5. De zedenaanspreekofficier is (gedeeltelijk) vrijgesteld van overige zaken voor het vervullen van deze taken.
6. Het verdient aanbeveling dat het onderwerp zedenzaken regelmatig aan de orde komt in het managementteam.

B. Specialisme

1. De zedenaanspreekofficier is een gespecialiseerde officier, die
 - a. bij voorkeur minimaal drie jaar ervaring heeft.
 - b. affiniteit heeft met zedenzaken.
 - c. de cursus slachtofferzorg en zedelijkheidswetgeving heeft gevolgd of bereid is te volgen.

De Taakomschrijving.

Er is een aantal taakvelden te onderscheiden, te weten:

- a. contacten met en aansturing van de politie.
- b. beleid.
- c. overlegvormen.
- d. kwaliteitsbevordering.

Ad a:

- regelmatig overleg met de politie, zowel inhoudelijk als beleidsmatig.
- terugkoppeling van (rechterlijke) uitspraken naar de politie.
- signaleren en bespreken van jurisprudentie en (landelijke) beleidswijzigingen.
- aanspreekpunt voor complexe(re) zaken.
- doorlooptijden
- zonodig overleg met leidinggevend bij de politie.

Ad b:

- het in de organisatie en onder de aandacht brengen van nieuw landelijk beleid.
- ontwikkelen en vormgeven van het beleid op regionaal niveau.

Ad c:

- participeren in zedenoverleg op regionaal niveau, voorzover dat bestaat. Het is noodzakelijk dat de zedenaanspreekofficier tenminste beschikt over een inventarisatie van arrondissementelijke overlegstructuren.
- deelname aan de vergaderingen van het Platform zedenaanspreekofficiëren.

Ad d:

- coaching van collega's, onder andere met betrekking tot telasteleggingen, strafmaat, nieuwe ontwikkelingen en beleidsmatige aspecten, alsmede overleg over voorgenomen sepots. bekendmaken van jurisprudentie en beleidswijzingen via de interne overlegstructuur.
- controle op doorlooptijden.
- sepotcontrole
- procedurebewaking in slachtofferzorg

C. Opleiding

1. de Officieren belast met zedenzaken nemen deel aan de cursus zeden op de Politieacademie.
2. hij/zij moet bereid zijn zich te specialiseren door additionele training te volgen op dat terrein.
3. in de algemene en speciale opleidingen dient zoveel mogelijk aandacht te worden besteed aan de bejegening van slachtoffers van zedenmisdrijven.

2

Notitie t.b.v. werkgroep Forensische Mediation betreft: forensische mediation en verklaringsvrijheid

Stelling (kortweg): de tijdens mediation afgelegde bekende verklaring van een partner inzake seksueel misbruik van zijn kind(eren) kan in een strafproces niet worden gebruikt want die verklaring is in strijd met het verbod op zelfincriminatie afgelegd.

Of, wat uitgebreider geformuleerd:

indien aan partners mediation wordt opgedragen door de rechtbank terwijl aan één van de partners (door de ander of een derde) de beschuldiging is geuit dat deze zich schuldig heeft gemaakt aan seksueel misbruik van één of meerder kinderen uit de relatie, kan onder omstandigheden, een tijdens de mediation afgegeven (al dan niet) bekende verklaring niet voor bewijs in een daaropvolgende strafzaak dienen, want tevoren is niet de cautie gegeven zodat er strijd is met het beginsel van verklaringsvrijheid, verwoord in artikel 29, eerste lid Wetboek van Strafvordering (Sv), artikel 6, eerste lid van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (enz.) (EVRM) en artikel 14, derde lid, sub g van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten (IVBP); derhalve zal bewijsuitsluiting dienen plaats te vinden zodat vrijspraak voor het ten laste gelegde zal volgen indien geen ander wettig en overtuigende bewijs voor handen is.

Mijn opmerkingen ten aanzien van deze stelling.

1. Voor alle duidelijkheid: de Officier van Justitie (OvJ) zal –vermoedelijk- een dagvaarding met een tenlastelegging hebben doen uitgaan met daarin de beschuldiging van de artt. 242 (verkrachting, dus met geweld), 245 (seks. binnendringen bij persoon jonger dan 16 jaar) of 249 (ontucht met eigen kind). Als bewijs dient daarvoor de aangifte/verklaring te dienen van het slachtoffer of haar wettelijk vertegenwoordiger, aangevuld met verklaringen van getuigen: personen die het feit zelf hebben waargenomen of daarover kunnen verklaren (zo kunnen zij bepaalde gedragsveranderingen in verbinding brengen met de beschuldiging), medische verklaringen (betreffende lichamelijk letsel) of verklaringen van gedragsdeskundigen (over de achtergronden van gedrag of over het waarheidsgehalte van de verklaring van het slachtoffer). Daarnaast kan de verklaring van de verdachte bijdragen tot het bewijs. In het licht van de stelling lijkt alleen de situatie relevant indien er geen ander de aanklacht ondersteund bewijs voorhanden is dan de bekende verklaring van de verdachte, gedaan ter gelegenheid van de mediation, terwijl zijdens de verdediging gesteld wordt dat die verklaring niet voor het bewijs kan worden gebezigd gelet op het –geschonden- beginsel van de verklaringsvrijheid.

2. De ratio van het beginsel van verklaringsvrijheid is tweërlei: uit respect voor de verdachte en het beginsel van een ‘fair trial’ en anderzijds de waarheidsvinding. Het eerste ziet op het uitgangspunt dat –ook- een verdachte vrij is te verklaren zoals hem goeddunkt. Het tweede is gelegen in de vrees dat onder druk afgelegde verklaringen niet overeenstemmen met de werkelijkheid (in de meest vergaande vorm terug te vinden in het folterverbod). Er zijn in de jurisprudentie voorvallen te vinden waarin in strijd met dit pressieverbod is gehandeld (een irreële prognose over een lange voorlopige hechtenis en het ophangen van een foto van het gedode slachtoffer). Het beginsel van verklaringsvrijheid kan ook worden beschreven als een zwijgrecht. Dat zwijgrecht is evenwel niet gebaseerd op de onschulds presumptie. Uit dat laatste volgt wel dat de overheid het bewijs van de schuld moet leveren.

3. In het algemeen kan niet gesteld worden dat het beginsel van de verklaringsvrijheid in het Nederlandse recht betekent dat niemand kan worden gedwongen aan zijn eigen veroordeling mee te werken. Het adagium *Nemo tenetur prodere se ipsum*, geldt in Nederland niet!. In de wet zijn meerdere bepalingen opgenomen waarin de verdachte verplicht is mee te werken aan het tegen hem gerichte opsporingsonderzoek: te denken valt aan de verplichting tot het opgeven van de eigen identiteit

(55b Sv), het meewerken aan onderzoek aan en in het eigen lichaam (56 Sv), het afnemen van vingerafdrukken, opnemen van lichaamsmaten, het zich laten fotograferen, meewerken aan een Oslo-confrontatie (etc.) (61a Sv) en het afgeven van DNA-bevattend lichaamsmateriaal (151b Sv). In de woorden van de Hoge Raad: “in het Nederlandse recht is nergens het onvoorwaardelijke recht of beginsel verankerd dat een verdachte op generlei wijze kan worden verplicht tot het verlenen van medewerking aan het verkrijgen van voor hem mogelijk bezwarend bewijsmateriaal” (HR 15 februari 1977, NJ 1977, 557). Andere voorbeelden van verplichting tot meewerken zijn te vinden in de Wegenverkeerwet (de blaastest, art. 163 WVV) en de meldingsprocedure euthanasie^{II}.

4. De hiervoor genoemde voorbeelden uit de wet betreffen evenwel ‘bewijsmiddelen’ die bestaan onafhankelijk van de wil van de verdachte. Dit onderscheid met andere bewijsmiddelen (bijv. verklaringen van de verdachte zelf) wordt door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in het arrest Saunders gemaakt (arrest d.d. 17 december 1996, NJ 1997, 699)^{III}. In dat arrest stelt het EHRM helder dat verklaringen van de verdachte die in een onderzoek zijn afgelegd waar voor hem geen zwijgrecht toekomt, niet in een strafproces kunnen worden gebruikt. Binnen het geheel van bewijsmiddelen maakt dit arrest van de EHRM duidelijk dat de *verklaringsvrijheid* een essentieel beginsel is van het strafproces.

5. De vraag kan worden gesteld hoe zich de verklaringsvrijheid verhoudt tot een wettelijke verplichting inlichtingen te verstrekken? Het meest bekende voorbeeld hierbij is de inlichtingenplicht van artikel 47 van de Algemene Wet inzake Rijksbelastingen (AWR). In een oud arrest van 1931 (“De Liegende Bakker”) heeft de HR al uitgemaakt dat het zwijgrecht van het wetboek van strafvordering boven de inlichtingenplicht van de Arbeidswet 1919 gaat. Bij de totstandkoming van de Wet Wapens en Munitie is meerdere malen aandacht besteed tussen de (inmiddels uit de wet geschrapte) inlichtingenplicht en het zwijgrecht. Daar is dit punt telkens in het voordeel van het zwijgrecht beslecht. In het fiscale (straf-proces)recht kent men de figuur van de sfeercumulatie. De sfeer van de toezichtbepalingen en inlichtingenplicht en de sfeer van de opsporing van strafbare feiten kunnen samenlopen, “mits daarbij de aan de verdachte als zodanig toekomende waarborgen in acht worden genomen”, aldus de HR in 26 april 1988, NJ 1989, 390. Hiermee wordt het geven van de cautie bedoeld. In het arrest van het EHRM inzake J.B. vs Zwitserland (3 mei 2001) leek het Hof de lijn zoals aangebracht in de zaak Saunders te verlaten^{IV}. De annotator Feteris bij dit arrest geeft evenwel aan dat i.c. het een open vraagstelling aan J.B. betrof om te verklaren welke documenten betrokkene in zijn bezit had, zodat ‘Saunders’ nog steeds als ijkpunt van beoordeling mag worden gezien. In dit verband is het ook nog aardig te wijzen op een arrest van de HR van 23 november 1994, NJ 1995, 239. Daarin werd aan een persoon een fiscale verhoging opgelegd n.a.v. een periodiek boekenonderzoek op grond van de artt. 47 en 49 AWR. Er was geen “criminal charge” oordeelde de HR en daarmee geen strijd met art. 6 EVRM of enige rechtsregel.

Tenslotte kan nog gedacht worden aan de situatie waarbij een persoon onder ede verklaringen aflegt bij een Parlementaire Enquête Commissie. Mogen die verklaringen vervolgens worden ingebracht in een strafzaak? In de 2 uitspraken van de Hoge Raad die betrekking hebben op de IRT-affaire wordt hierop geen eenduidig antwoord gegeven.^V

7. De Hoge Raad heeft in geval verzuimd wordt de cautie te geven nog de volgende lijn uitgezet. Indien een verklaring is afgelegd door een verdachte zonder dat hem de cautie is gegeven en hij nadien na de cautie te zijn gegeven een tweede gelijklopende verklaring aflegt, wordt hij niet geacht in zijn belang te zijn geschaad (HR 4 maart 1980, NJ 1980, 415). Een tweede anders luidende verklaring afgelegd ter zitting terwijl er geen raadsman bij aanwezig was, maakt het niet mogelijk de eerste verklaring te gebruiken (HR 26 juni 1979, NJ 1979, 567). Indien de wel aanwezige raadsman tegen het gebruik van de eerste verklaring geen bezwaar maakt, kan die verklaring wel worden gebruikt (HR 13 maart 1979, NJ 1979, 268).

8. Gelet op het bovenstaande wil ik een eerste voorzichtige conclusie trekken. Hoewel er wel parallellen te trekken zijn met andere rechtsgebieden, kan uit die parallellen met onvoldoende zekerheid worden afgeleid hoe e.e.a. bij forensische mediation zou uitpakken. Nu het bij

mediation in het bijzonder gaat om verklaringen van de betrokkene, lijkt de problematiek van de verklaringsvrijheid in de kern geraakt te worden. Het gaat immers niet om het uitleveren van stukken en documenten of het afstaan van andere voorwerpen (in de meest brede zin van het woord). Denkend aan de situatie dat vooraf de beschuldiging van seksueel misbruik is geuit, lijkt het mij niet verkeerd aan te nemen dat er sprake is van verdenking jegens de beschuldigde. Daar staat evenwel tegenover dat alsdan en ook tijdens de mediation nog niet gesproken lijkt te kunnen worden van een “criminal charge” (dat zou weer anders komen te liggen indien de mediation als criminele onderzoeksmethode zou worden gehanteerd, geïnitieerd door de OvJ!). Bekennende verklaringen zouden m.i. wel gebruikt kunnen worden om *niet* strafrechtelijke beslissingen te nemen (omgangsregelingen bijvoorbeeld).

Introductie van bekennende verklaringen in een strafproces zou op twee manieren denkbaar zijn:

- a) een verhoor bij politie waar de betrokkene wordt gevraagd of hij bij de mediation een bekennende verklaring heeft afgelegd (de politie heeft hiervan kennisgenomen middels de aangifte) en of hij daarover nader wil verklaren – het mediation traject blijft dan verder buiten het dossier of krijgt hooguit het karakter van een de aditu-verklaring- en
- b) confrontatie met het verslag van de mediator waarin de bekentenis is opgenomen en het opnemen daarvan in het strafdossier. Wanneer bij de politie de verklaring wordt herhaald, kan die worden gebruikt voor het bewijs. Indien een andersluidende verklaring wordt gegeven, zou voor het bewijs het verslag van de mediator opgenomen moeten worden in het strafdossier. Gebruikmaking voor daarvan voor het bewijs lijkt alleen te kunnen met instemming van de raadsman ter zitting. Het arrest Saunders van het ERHM lijkt er aan in de weg te staan dat verklaringen tijdens mediation gedaan, rechtstreeks en zonder omhaal, in een strafzaak worden gebruikt, indien voorafgaand aan die verklaringen/mediation sessies niet de aan de verdachte als zodanig toekomende waarborgen in acht worden genomen (lees: de cautie wordt gegeven).

Dit zou betekenen dat de rechter bij forensische mediation de betrokkenen voorhoudt dat zij weliswaar een rechtsplicht hebben zich in te zetten bij de mediation (art. 21 WvRv), maar die rechtsplicht niet zover gaat dat zij een verklaring moeten afleggen omtrent eventuele beschuldigingen van strafbare feiten. De formulering van deze ‘cautie’ zou nog eens zorgvuldig moeten worden bezien, opdat het niet zover gaat dat men in het geheel niet verplicht is mee te werken aan de mediation als daarin de beschuldiging van enige strafbaar feit aan de orde komt. Immers bij mediation is er geen sprake is van een “criminal charge” en ik stel mij voor dat de mediation meer inhoudt dan alleen de kwestie van de beschuldiging.

Paul Rouwen, maart 2005

Bronnen:

mr. J.A.W. Lensing, *Het verhoor van de verdachte in strafzaken*, Arnhem, 1988,
Prof. mr. J.M. Reijntjes, *Nemo tenetur*, Arnhem, 1996,
mr. G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Arnhem, 2002,
T&T *Strafrecht en Strafvordering*,
en de daarin genoemde jurisprudentie.

- ^I Zo stelt Corstens in zijn handboek Het Nederlandse strafprocesrecht.
- ^{II} Er zijn mij geen uitspraken bekend waarin mogelijke strijd tussen de meldingsprocedure en het zwijgrecht aan de orde is geweest.
- ^{III} De casus: de verdachte Saunders was verplicht informatie verstrekken in het kader van een beursfraude onderzoek. Er gold voor hem geen zwijgrecht want het onderzoek had geen strafvorderlijk karakter (niet gericht op *determination of a criminal charge*). De daarin gegeven verklaring kon evenwel volgens het EHRM niet worden gebruikt in de daarop volgende strafzaak tegen Saunders. De annotator (Knigge) leidt hieruit af dat de overheid wel in andere dan strafrechtelijke situaties gebruik mag maken van de informatie uit de verklaring en dat er dus geen zwijgrecht bestaat zolang er geen strafvorderlijk doel wordt beoogd.
- ^{IV} Daarmee zou het EHRM weer een beweging in de richting van het arrest vóór Saunders maken, namelijk het Funke-arrest. In dat eerdere arrest had het Hof in strijd met het verdrag geoordeeld dat de verdachte werd gedwongen tot afgifte van bankafschriften en andere bescheiden.
- ^V In één zaak betrof het de vraag of de betrokkene ter zake van meened vervolgd kon worden met gebruikmaking van de verslagen van de PEC. De HR: “Op verhoren door een parlementaire enquête commissie is art. 6 EVRM niet van toepassing, nu die verhoren niet strekken tot de “determination of a criminal charge”. Het gebruik in de strafzaak (meined) van ten overstaan van de PEC opsporingsmethoden afgelegde verklaringen is niet in strijd met art. 6 EVRM: die bepaling strekt niet tot bescherming van een verdachte die, alvorens sprake is van een “criminal charge”, door het afleggen van een valse verklaring een strafbaar feit pleegt.”, Hoge Raad 8 juli 2003, NJ 2003, 711. Het gaat dus niet om een verklaring omtrent een feit waarvan de betrokkene wordt beschuldigd, maar om de meinedige verklaring zélf. In HR 8 juli 2003, NS 2003, 281 oordeelde de HR dat het verweer dat een tegenover de parlementaire enquêtecommissie afgelegde verklaring niet voor het bewijs mag worden gebezigd omdat zij onder dwang is afgelegd, kan niet voor het eerst in cassatie worden gevoerd.